

2021

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

ŠOŠANA FRANK LIČINA

ŠOŠANA FRANK LIČINA

KOPER, 2021

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

VPLIV EPIDEMIJ NA POSLOVANJE PODJETIJ:
PRIMER COVID-19

Šošana Frank Ličina

Koper, 2021

Mentor: doc. dr. Jana Hojnik

POVZETEK

V zaključni projektni nalogi so predstavljene najhujše epidemije sveta in njihove ekonomske posledice, katere se v veliki meri približajo trenutni svetovni situaciji. S projektno nalogo smo želeli prikazati, da se s trudom in upoštevanjem ukrepov lahko izognemo epidemiji, čeprav brez ekonomskih in ne nazadnje tudi socialnih posledic zelo težko. Zaključna projektna naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela, ki skupaj tvorita celotno zgodbo. V teoretičnem delu so predstavljene epidemije in njihove posledice, v empiričnem delu smo pa skozi raziskavo ugotavljali, kako je epidemija virusa SARS-CoV-2 vplivala na poslovanje treh izbranih podjetji.

Ključne besede: epidemija, gospodarstvo, ekonomske posledice, virus, smrtnost, interventni zakon.

SUMMARY

The worst world epidemics and their economic consequences, which are like the current world situation, are presented in this final project assignment. With this project assignment we wanted to present that it is possible to avoid epidemic with effort and abiding by set regulations, although not without economic and social consequences. This final project assignment consists of theoretical and empirical part, which form a whole story. The theoretical part presents epidemics and their consequences, the empirical part presents our research, with which we found out how the virus SARS-CoV-2 affected the business of three chosen companies.

Key words: epidemics, economy, economic consequences, virus, mortality, interventional law.

UDK : 005:616-036.22(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, doc. dr. Jani Hojnik, za pomoč in podporo pri pisanju, za vse strokovne nasvete in hitre odgovore, ko sem to najbolj potrebovala.

Velika zahvala gre tudi moji družini, še posebej moji mami Metki in fantu Damirju, ki sta me bodrila, ko sem skoraj že obupala. ☺

Zahvalila bi se rada tudi članom uprave podjetja Talum, d. d., direktorju Mlekarske zadruge Ptuj, gospodu Janku Petroviču, in gospodu Andreju Lončariču, prokuristu agencije DAMN, za pomoč pri izvedbah intervjujev, s katerimi so mi omogočili izvedbo empiričnega dela naloge.

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opis in opredelitev problema zaključne projektne naloge	1
1.2	Namen in cilji zaključne projektne naloge	3
1.3	Metode dela zaključne projektne naloge	3
1.4	Predpostavke in omejitve zaključne projektne naloge	4
2	Opredelitev pojmov	5
2.1	Gospodarstvo	5
2.2	Organizacija WHO	5
2.3	Epidemija	6
3	Svetovne epidemije	7
3.1	Kuga	7
3.1.1	Ekonomske posledice kuge	7
3.1.2	Kuga v Sloveniji	8
3.2	Črna smrt in njene ekonomske posledice	8
3.3	Kolera	9
3.3.1	Azijska kolera	10
3.3.2	Ekonomske posledice kolere	10
3.4	Črne koze	11
3.4.1	Koze v Jugoslaviji	12
3.4.2	Ekonomske posledice črnih koz	12
3.5	Španska gripa in njene ekonomske posledice	13
3.6	Tuberkuloza in njene ekonomske posledice	14
3.7	Malarija in njene ekonomske posledice	16
3.8	Virus HIV in njegov ekonomski vpliv	18
3.9	Virus SARS	19
3.10	Covid-19 in njegov ekonomski vpliv	20
4	Interventni zakon	23
5	Empirični del	25
5.1	Mlekarska zadruga Ptuj	25
5.2	Talum, d. d.	25
5.3	Agencija DAMN	26
5.4	Analiza intervjujev z izbranimi podjetji	27
6	Zaključek	29

Literatura in viri.....	31
Priloge.....	35

PREGLEDNICE

Preglednica 1:	Število smrtnih primerov zaradi španske gripe.....	13
Preglednica 2:	Število smrtnih žrtev in njihovo breme gospodarstva v milijonih držav po svetu, ki jih je Centralna banka uporabila za raziskavo.....	16
Preglednica 3:	Okužbe z malarijo skozi leta.....	17
Preglednica 4:	Podatki za okuženost z virusom HIV za leto 2019	18
Preglednica 5:	Število okuženih in umrlih na dan 30. april 2021	21
Preglednica 6:	Prikaz situacij, ki jih predvideva obstoječa zakonodaja Republike Slovenije z vključenostjo interventnega zakona	24

SLIKE

Slika 1: Pandemija ali epidemija.....	6
Slika 2: Črne koze	12
Slika 3: Tuberkuloza	14
Slika 4: Okuženost z virusom HIV	19
Slika 5: Pravilna uporaba zaščitne maske	21
Slika 6: Logotip Mlekarske zadruge Ptuj	25
Slika 7: Logotip podjetja Talum, d. d.....	26
Slika 8: Logotip agencije DAMN	27

1 UVOD

V zaključni projektni nalogi obravnavamo najhujše epidemije, ki so ekonomske posledice zarisale na svetovni ravni. Kljub velikemu številu negativnih učinkov se pri posameznih epidemijah lahko zasledijo tudi nekateri pozitivni stranski učinki.

V zadnjem letu dni je ta tema zelo blizu celotnemu gospodarstvu, saj nam je ob izbruhu epidemije koronavirusa pošteno zamajala gospodarsko krivuljo.

1.1 Opis in opredelitev problema zaključne projektne naloge

Uspeh v industriji je velikokrat odraz tega, kako dober je tehnološki napredek podjetja, ta pa se oblikuje na podlagi notranjih in zunanjih razmer. Eden izmed teh je sistem gospodarstva, ki narekuje pravila gospodarskega obnašanja. Omembe vredna je tudi socialna lastnost okolja, kjer podjetniki vodijo podjetja in usmerjajo svoje zaposlene k opravljanju dela, pri katerem je pričakovana visoka stopnja motiviranosti, zavzetosti in inventivnosti. Ne nazadnje je človek avtor inovacij, katerih rezultat je tehnološki napredek (Kos 1998).

Od obstoja človeštva do današnjega dne so nas nenehno spremljale nalezljive bolezni, za katere lahko rečemo, da so izzivi življenja. Skozi zaključno projektno nalogo smo se dotaknili epidemičnih bolezni, ki so vir pomembnih dogodkov življenja posameznika, kulturnih norm, uporov in ne nazadnje vplivov na gospodarstvo. Na tem mestu je treba omeniti tudi to, da ljudje izbruh epidemije v veliki meri obravnavamo z negativizmom.

V 14. stoletju ob izbruhu tako imenovane »črne smrti«, ki je bila kriva za tretjino smrti takratnih Evropejcev, je bila prav to rešilna bilka nasičenega gospodarstva. Za Evropo tako »črna smrt« predstavljala nov začetek razvoja gospodarstva v takratnem srednjem veku (Zgodovina.si 2016).

Kljub ogromnemu medicinskemu napredku v zadnjih stoletjih so nalezljive bolezni, kot so gripa in razne vrste malarije, še vedno velika grožnja za družbo. Medtem ko je najpomembnejši vidik epidemije še vedno umiranje prebivalstva, ima to velike posledice za nacionalno in regionalno gospodarstvo. V študijah navedeni dokazi kažejo na to, da epidemija vpliva na državno gospodarstvo, vključno z zdravstvom, prometom, kmetijstvom in turizmom. Dejstva, ki kažejo na to, da hitra urbanizacija, povečanje mednarodnih potovanj in klimatske spremembe še dodatno povečajo tveganje izbruha epidemije na globalni in ne samo lokalni ravni, so pripomogle k temu, da države sprejemajo posebne ukrepe za boj proti epidemiji. Prvi in najpomembnejši vidik epidemije oziroma pandemije je in bo vedno človek. S tem, kako na gospodarstvo in prebivalstvo vplivajo taki izbruhi epidemij, se ukvarjata Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in Svetovna banka (Delivorias in Scholz 2020).

WHO oziroma Svetovna zdravstvena organizacija je vodilni organ mednarodnega zdravja znotraj sistema Združenih narodov in se drži vrednot OZN – njihove strokovnosti, spoštovanja različnosti in integritete. Ustanovljena je bila 7. aprila 1948 – na dan, ko praznujemo svetovni dan zdravja. Trenutno šteje več kot 7000 ljudi iz več kot 150 držav sveta. Glavna naloga organizacije je promocija zdravja, ohranjanje varnega sveta in pomoč ranljivim. Njihov glavni cilj je zagotoviti, da bi imelo čim večje število ljudi splošno zdravstveno oskrbo (WHO 2020b).

Epidemija je izraz, ki se pogosto uporablja kot opis kakršne koli težave, ki jih ni več moč nadzorovati. Epidemija je opredeljena kot izbruh bolezni, ki se pojavi na širokem geografskem območju in prizadene izjemno visok delež prebivalstva (Verywell Health 2020).

Virus SARS (angl. severe acute respiratory syndrome) je okrajšava za hud akutni respiratorni sindrom. Gre za tako imenovano atipično pljučnico, ki je bila prvič diagnosticirana konec leta 2002 na Kitajskem. Leto kasneje je epidemija SARS-CoV prizadela 26 držav sveta in povzročila več kot 8000 smrtnih primerov (WHO 2020c).

Glede na to, da je bilo kasneje, vse do leta 2005, zabeleženih malo primerov z okužbo virusa, je Svetovna zdravstvena organizacija isto leto maja razglasila, da je bolezen iztrebljena.

Decembra 2019 so na Kitajskem ponovno zaznali več primerov atipične pljučnice, ki je spominjala na izbruh epidemije iz leta 2002. Skozi raziskave, ki so jih opravili znanstveniki, so 11. februarja 2020 potrdil, da gre za soroden virus. Novo ime za bolezen je tako covid-19, ki ga prenaša virus SARS-CoV-2. V začetku aprila 2020 je bila epidemija razglašena v 209 državah sveta. Okuženih je več kot 1.337.560 ljudi, 74.206 ljudi je preminulo (podatki na dan 6. april 2020) (Worldometer 2020).

V Sloveniji je vlada za ublažitev posledic izbruha epidemije sprejela tako imenovani interventni zakon, s katerim bo lajšala posledice v gospodarstvu.

Ključni cilj interventnega zakona je ohranitev delovnih mest zaradi razmer, ki so nastale kot posledica izbruha virusa SARS-CoV-2. Njegov namen je bil v delovnih razmerjih obdržati čim več ljudi, olajšati položaj gospodarstvenikov in zmanjšati brezposelnost. Pomoč bo nudil tudi samozaposlenim v smislu odloga plačil (MDDSZ 2020).

V zaključni projektni nalogi smo se osredotočili na to, kako so se tri izbrana podjetja s štajerske regije odzvala na primer epidemije, ki jo je Slovenija razglasila 12. marca 2020. Opravili smo intervjuje in proučili, kakšen učinek je imel covid-19 na njihovo poslovanje.

1.2 Namen in cilji zaključne projektne naloge

Namen zaključne projektne naloge je bil raziskati trenutno stanje, vezano na covid-19, kakšni ukrepi so bili uvedeni in kako je epidemija vplivala na poslovanje podjetij v Sloveniji. To smo proučili na primeru treh podjetij, ki po velikosti spadajo v mikro podjetje, srednje veliko podjetje in veliko podjetje.

Namen naloge je tudi ugotoviti in raziskati, s katerimi epidemijami smo se ljudje do sedaj srečevali v gospodarstvu in kakšne učinke je imela epidemija na samo gospodarstvo. So izbruhi epidemije pripeljali do gospodarske krize ali so podjetja iskala zgolj alternativne rešitve za obstoj poslovanja. Ali so bili prisiljeni podjetja zapreti?

Cilji zaključne projektne naloge so bili naslednji:

- opraviti pregled strokovne in znanstvene literature in s pomočjo literature ugotoviti, kako so epidemije vplivale na svetovno gospodarstvo;
- ugotoviti, kakšni so bili ukrepi, ki smo jih uporabljali, in kako so vplivali na poslovanje;
- raziskati trenutne razmere s pomočjo online pogovora s predstavniki treh različno velikih podjetij;
- na podlagi ugotovitev oblikovati priporočila za podjetja.

1.3 Metode dela zaključne projektne naloge

Pri teoretičnem delu zaključne projektne naloge smo uporabili deskriptivno metodo in smo izhajali iz dejstev obstoječe strokovne literature in virov.

Pri empiričnem delu smo uporabili metodo intervjuja. Intervjuje smo opravili z managerji podjetij Talum, tovarna aluminija, d. d., Mlekarska zadruga Ptuj, z. o. o., in agencija DAMN, oglaševanje in video produkcija, d. o. o. Intervju smo opravili s predstavniki podjetij iz kmetijskega, oglaševalskega in proizvodnega sektorja.

S pomočjo intervjuja smo skušali ugotoviti, kako so se ob izbruhu virusa covid-19 managerji izbranih podjetij na Štajerskem odzvali, kako so poskrbeli za svoje zaposlene in za obstoj nemotenega poslovanja, če je bilo to seveda možno, ter kakšnih alternativ so se posluževali.

Zaključna projektna naloga bo v empiričnem delu zajemala ugotovitve, pridobljene s pomočjo polstrukturiranega intervjuja na vzorcu prej omenjenih treh podjetij.

V sklopu intervjuja bomo odgovorili na naslednje raziskovalno vprašanje (RV): *Kako so izbrana podjetja prilagodila svoje poslovanje, ko je bila razglašena epidemija? Kakšni so bili njihovi odzivi in kakšne posledice dejansko čutijo v svojem poslovanju?*

1.4 Predpostavke in omejitve zaključne projektne naloge

Trenutno smo bili zaradi stanja karantene v naši državi prisiljeni ustrezno literaturo iskati le na internetu, v elektronski obliki, saj so bile knjižnice zaprte. Omejitev nam je predstavljalo tudi to, da intervjujev ni bilo moč izpeljati v živo, ampak smo jih opravili preko »Skypa.«

Predpostavljamo, da smo pridobili dovolj relevantne literature in da so bila podjetja pripravljena podati svoje mnenje in izkušnje preko online intervjuja.

2 OPREDELITEV POJMOV

V tem poglavju bomo na kratko predstavili pojma, ki bosta obravnavana v tej nalogi, in sicer gospodarstvo in Svetovna zdravstvena organizacija – WHO.

2.1 Gospodarstvo

Gospodarstvo je beseda, ki izhaja iz grščine. Gre za področje proizvodnje, distribucije in trgovine ter potrošnje blaga in storitev različnih ponudnikov. Med gospodarske ponudnike spadajo posamezniki, podjetja, organizacije ali vlada. Gospodarske transakcije se zgodijo, kadar se dve skupini ali posamezne stranke strinjajo z vrednostjo in ceno blaga ali storitve. Običajno je transakcija izražena v določeni denarni valuti (Mosbrucker 2020).

Gospodarsko dejavnost spodbuja proizvodnja, ki uporablja naravne vire, kapital in delo. Ta se je sčasoma spremenila zaradi napredka in avtomatizacije tehnologije. Na razvoj gospodarskih dejavnosti vplivajo dve vrsti dejavnikov, in sicer naravni in družbeni dejavniki. Med naravne dejavnike štejemo relief, rast, dostopnost virov in podnebje, med družbene pa delovno silo, lastništvo, politiko in gospodarsko razvitost (Mosbrucker 2020).

Gospodarstvo delimo na štiri sklope, in sicer (Mosbrucker 2020):

- primarno gospodarstvo: kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo;
- sekundarno gospodarstvo: industrija, gradbeništvo, energetika in rudarstvo;
- terciarno gospodarstvo: storitvene dejavnosti (turizem, promet, bančništvo, trgovina ...);
- kvartarno gospodarstvo: šolstvo, zdravstvo in javna uprava.

2.2 Organizacija WHO

WHO ali Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) je del Organizacije združenih narodov (OZN). V sklopu tega sistema je organizacija specializirana za preprečevanje in izkoreninjenje bolezni, promocijo zdravja in višanja življenjskega standarda. WHO je imela vodilno vlogo pri številnih dosežkih na področju javnega zdravja, predvsem pa pri razvoju cepiva za ebolo. Trenutno svojo pozornost usmerjajo na nalezljive bolezni, kot so virus HIV, ebola, malarija, rak, tuberkuloza in seveda virus covid-19 (WHO 2020b).

WHO je bila ustanovljena 7. aprila 1948 s sedežem v Ženevi, na ta dan pa obeležujemo tudi svetovni dan zdravja. WHO se za financiranje naslanja na prispevke držav članic in zasebnih donatorjev. Od leta 2018 ima proračun v višini več kot 4,2 milijarde USD. Prispevki držav članic se izračunajo na podlagi bruto domačega proizvoda (BDP) na prebivalca. Organizacija trenutno šteje 194 držav članic (WHO 2020b).

2.3 Epidemija

Epidemija je strokovni izraz za hitro širjenje bolezni, ki prizadene večje število ljudi v določeni populaciji v zelo kratkem času. Epidemija je lahko omejena na le eno samo lokacijo, če pa se razširi še na druge države oziroma celine in prizadene precej večje število ljudi, pa govorimo o pandemiji. Razglasitev epidemije običajno zahteva dobro razumevanje izhodiščne stopnje pojava. Pogoji, ki urejajo izbruh epidemije, vključujejo zaloge okužene hrane, kot je onesnažena pitna voda in selitev populacij nekaterih živali, ki delujejo kot prenašalci bolezni. Določene epidemije se pojavijo v določenih letnih časih, na primer gripa in navadni prehlad, ki okuži predvsem zgornje dihalne poti in grlo, se pojavi predvsem v zimskem času (A. V., P. Z., STA. 2020).

Širjenje teh nalezljivih bolezni pa ni vedno nujno naravnega izvora. Vedno pogosteje je omenjan bioterorizem, ki se pojavlja v veliki meri zaradi učinkovitosti povzročanja negativizma civilnemu prebivalstvu. Ko govorimo o bioterorizmu, imamo v mislih umetno ustvarjanje mikroorganizmov z namenom, da pri ljudeh povzročajo obolevanja in smrt. Z drugo besedo govorimo o tako imenovanem biološkem orožju. Tak način ustvarjanja epidemij povzroča ogromno gospodarsko škodo in ekonomske izdatke državam, ki jih epidemija doleti (Prezelj 2007).

Po zadnjih podatkih o virusnih epidemijah (ptičja gripa, MERS, ebola, zika in SARS) je izbruh teh trajal največ 60 dni. V tem času so v Ameriki delnice padle za slabih deset odstotkov vrednosti. Borzni indeks je v Hongkongu ob izbruhu SARS-a dosegel dno že v aprilu, ko se je o virusu največ govorilo in je bil tudi medijsko najbolj izpostavljen kljub temu, da tam okužbe z virusom v tem času niso več naraščale (Kovačič 2020).

Slika 1: Pandemija ali epidemija

Vir: Bonsall 2020.

3 SVETOVNE EPIDEMIJE

Gospodarstva po svetu so se od nekdaj spopadala z izbruhi epidemij, ki so vplivale na njihovo gospodarsko rast in obstoj na trgu. V nadaljevanju bomo opredelili nekaj hujših izbruhov epidemij in njihove posledice za ekonomsko rast.

3.1 Kuga

Prvi zapisi o kugi izhajajo že iz časa Antike, najbolj poznana pa nam je iz časa poznega srednjega veka, ko je epidemija prizadela Evropo. V tem času je zaradi bolezni umrlo med 30 in 60 % evropske populacije. Žarišča so se pojavila po vseh kontinentih, razen v Avstraliji. Svetovna zdravstvena organizacija v svetovnem merilu navaja več kot 80.000 primerov kuge pri ljudeh in skoraj 6.500 smrtnih primerov v obdobju med 1954–1997. Največ primerov so zasledili v Združenih državah Amerike, predvsem na zahodu in jugozahodu države. V Sloveniji nismo zasledili primera okužbe (NIJZ 2015a).

Danes medicina kugo razvršča v tri oblike, ki se razlikujejo po obliki prenosa bacila: septična, pljučna ali bubonska oblika. Po svetu je najbolj razširjena bubonska oblika. Podatki, ki so bili zbrani na Kitajskem in v Indiji, kažejo na to, da je do 75 % kužnih primerov prav bubonske kuge. Pri bubonski obliki kuge gre za bacil, ki se oprime limfnih žlez, ta povzroči povišano telesno temperaturo, bolečine po celotnem telesu, bruhanje in krče. Pri pljučni kugi gre za obolenje pljuč, kar vodi v 95 % smrtnost, septična kuga pa predstavlja najhujšo obliko obolenja, saj napade krvni obtok. Smrt bolnika nastopi že po treh dneh ali manj (Herlihy 1968).

Ker se je kuga skozi vso zgodovino pojavljala na različnih koncih sveta, zanjo poznamo različna poimenovanja. V latinščini kugo poznamo kot antraks, bubo, contagium in pestis. V nemščini največkrat uporabijo izraz Pest, Kontagion ali schwarzer Tod. Podobne sopomenke srečujemo tudi v francoskem, italijanskem, češkem in ruskem jeziku (Zupanič Slavec 2009).

3.1.1 *Ekonomske posledice kuge*

Še dolgo časa po končanih izbruhih kuge so se vplivi kazali na politični, socialni in ne nazadnje ekonomski ravni. Že v času rimskega imperija se je vpliv kazal v tem, da jim ni uspelo združiti vzhodnega in zahodnega imperija. Demografsko je tudi oslabila rimsko in perzijsko vojsko na način, da nista bili več zmožni obvarovati svojega ozemlja proti arabskim državam in njihovemu širjenju islamske vere (Kiple 1999).

Ena izmed posledic udara kuge je bila tudi zmanjšanje obsega trgovanja. Od kuge opustošena ozemlja so bila praktično ohromljena. V mestih so stremeli k temu, da so prebivalcem zagotovili dovolj hrane za preživetje. V nekaterih državah je bilo umiranje tako množično, da

praktično ni bilo ljudi, da bi pridelke lahko pobrali. Posledica tega je bila strašanska lakota, zaradi katere so ljudje umirali bolj kot (neposredno) od kuge. Nezadržno pa so se dvigovale cene dobrin, kot sta hrana in delo (Kiple 1999).

3.1.2 Kuga v Sloveniji

Tako kot večino držav po svetu je kuga prizadela tudi Slovenijo. Hitro širjenje te bolezni je na območju Dravskega polja pustošilo leta 1679. Ljudje so razkuževali stavbe z dišečimi kadili, ki so bila pripravljena iz kozjih rogov in posušenih kravjih iztrebkov. Zdravstvene oskrbe skoraj ni bilo, če je bila, je bila zelo redka. Prebivalci teh krajev so se sprva tolažili, da svojci umirajo zaradi vročine, in niso upoštevali takratnih karantenskih navodil. Takratni voditelji države so na območje Dravskega polja poslali komisarja, ki je dal zapreti vse hiše na vasi, če so te imele obolele za boleznijo. Če je kdo izmed družinskih članov umrl, so ga pokopali v lastni režiji, saj so bili pogrebi prepovedani. Pokopati so jih morali čez noč na lastnem dvorišču (Umek 1958).

3.2 Črna smrt in njene ekonomske posledice

Črna smrt velja za najbolj uničujočo epidemijo v zgodovini. Z njenim imenom označujemo pljučno kugo. Začetek izbruha epidemije ni natančno določen, sklepajo, da so jo v Evropo sredi 14. stoletja pripeljali trgovci in popotniki iz Azije. Leta 1347 so bolezen zasledili na območju Sicilije, kasneje leta 1348 pa so poročali o primerih že iz Pise, Genove, Benetk in Barcelone. Skandinavske države so o izbruhu kuge poročale leta 1349. Za njenimi posledicami naj bi na območju Evrope umrlo do 200 milijonov ljudi (Kiple 1999).

Obstajajo tudi dokazi, ki kažejo na to, da so bolezen v veliki meri razširile človeške bolhe (ne pa trgovci in popotniki), ki povzročajo pljučno kugo. Izdihan zrak ljudi pa omogoča zelo hitro širjenje epidemije, ki je bila hitrejša, kot so sprva pričakovali. Simptomi bolezni so se kazali v visoki telesni temperaturi (vse do 41 °C), glavobolih, bolečih sklepih, slabosti in bruhanju. Če obolelega niso pričeli zdraviti takoj, je ta v osmih dneh umrl. Pri novejših raziskavah je zaslediti, da med pogostejše opažene simptome dodajajo tudi pojav izboklin (v velikosti jabolka) na telesu, najpogostejše v dimljah, vratu ali pazduhi (History 2020).

Evropa je bila pred epidemijo črne smrti precej naseljena kljub temu, da so zemljo v veliki meri izkoriščali za pridelavo hrane. Gospodarstvo v tem obdobju je bilo nasičeno, vse je bilo usmerjeno v obdelovanje zemlje – predvsem v pridelavo žitaric. Hrana je bila draga, kar je povzročilo hudo lakoto (Herlihy 1968).

Ena izmed prvih posledic, ki se je pokazala v veliki meri, je bila visoka smrtnost, kar je privedlo do mnogih praznih delovnih mest in s tem tudi do velikega pomanjkanja kadra, kar se je kazalo v neopravljenih delih. Veliko ljudi se je množično preseljevalo iz okuženih mest

v predele vasi, kjer še ni bilo okuženih. Zaradi velike smrtnosti se je izjemno povečalo povpraševanja po določenih poklicih (pogrebniki, medicinski delavci in duhovniki). Pogrebniki so bili v tistem času zelo obremenjeni, na dan je umro na stotine ljudi, ki jih je bilo treba pokopati, osebja za to pa niso imeli, zato so za ta poklic zaposlovali ljudi iz najnižjega sloja družbene lestvice. Med zdravstvene delavce so vabili ljudi, ki za to sploh niso imeli primerne znanja. Ljudje so vedno bolj začeli verjeti tistim, ki so se izdajali za zeliščarje in napovedovalce usod, čeprav je bilo veliko nasvetov dvomljivih ter so nekaterim obolelim le še pospešili smrt (Herlihy 1968).

Visoka smrtnost je povzročila upad števila za delo primerne prebivalstva, zato so v določenih primerih kot odgovor na pomanjkanje osebja dvignili plače, medtem ko so v Angliji delavci in obrtniki, ki so vseskozi živeli samo od denarnih plač, zaradi visoke inflacije trpeli zaradi zmanjšanja realnih dohodkov. Lastniki zemljišč so bili prisiljeni nadomestiti denarne najemnine za storitve, da so najemnike obdržali. V Sredozemlju je spet prišlo do ponovnega vzpona trgovine s sužnji, zlasti v Italiji (Jedwab, Johnson in Koyama 2020).

Črna smrt je preoblikovala tudi strukturo povpraševanja. Čeprav se je kmečki življenjski standard izboljšal, so kronično nizke cene žita in drugih kmetijskih pridelkov s konca 14. stoletja kmetu morda odvzele dodaten dohodek za nakup različnih sredstev. Nihajoče gospodarstvo je zahtevalo prilagodljivost in najuspešnejši poslovnež po kugi ni preživel slabih časov, temveč je lovil priložnosti v stiskah in izkoriščanju drugih. Uspešen poslovnež je po kugi pozorno opazoval trge in se nanje odzival, medtem ko je strogo nadzoroval svojo skrb in iskal večjo učinkovitost (Hunt in Murray 1999).

Novo miselnost uspešnega poslovneža po kugi ponazarjata Firentinci Gregorio Dati in slavni trgovec Francesco di Marco Datini. Velika in super podjetja, od katerih so nekatera propadla že pred črno smrtjo, niso bila primerna za komercialno gospodarstvo po kugi. Datinijevo družinsko podjetje je z omejenimi geografskimi ambicijami bolje izvajalo nadzor in se je bolje prilagodilo. Datini je z obsežnim dopisovanjem s svojimi poslovnimi sodelavci, podrejenimi in zastopniki trdo poprijel vajeti za svojo skrb. Njegova energija in zagon za dokončanje vsakega poslovnega podviga sta mu prav tako dobro služila in ga postavila za zgled komercialnega uspeha v tej zahtevni in težki dobi (Hunt in Murray 1999).

3.3 Kolera

Kolera je akutna okužba, katere prvi znak je močna diareja. Povzroči jo zaužitje hrane ali vode, kontaminirane z bakterijo *vibro cholerae*. Kolera velja za globalno grožnjo javnega zdravja in pokazatelja neenakosti in pomanjkanja družbenega razvoja. Raziskovalci so ocenili, da je vsako leto približno 1,3 do 4 milijona primerov obolenj in do 140.000 smrtnih primerov zaradi kolere (WHO b. 1.a).

S kolero se lahko okužijo tako otroci kot odrasli, človeka lahko ubije v nekaj urah, če ni zagotovljeno pravočasno zdravljenje. Večina ljudi pa ne razvije nobenih simptomov, čeprav so okuženi (WHO b. 1.a).

Leta 2014 je bila ustanovljena Globalna delovna skupina za nadzor kolere (Global Task Force on Cholera Control) s sedežem pri organizaciji WHO. Gre za mrežo več kot 50 partnerjev, ki na vsem svetu delujejo na področju nadzora kolere, vključno z akademskimi institucijami, nevladnimi organizacijami in agencijami Združenih narodov. Skupina je nazadnje zasedala oktobra 2017, kjer je dorekla začetek nove kampanje, imenovane »Ending Cholera«. Gre za globalni načrt, ki ga bodo izvajali vse do leta 2030. Cilj strategije je zmanjšati število smrtnih primerov zaradi kolere za 90 % in odpraviti kolero v 20 državah po svetu (WHO b. 1.a).

Kot pozitiven učinek ji lahko pripišemo zasluge za izgradnjo vodovodnega sistema in kanalizacije povsod po svetu (WHO b. 1.a).

3.3.1 Azijska kolera

V 19. stoletju se je bolezen razširila po vsem svetu, prvotno pa so jo zaznali v delti reke Ganges v Indiji. Najhuje je tamkajšnje območje prizadela med leti 1826 in 1837, poimenovali so jo kar azijska kolera (WHO b. 1.a).

Gre za drugi val obolenja za bakterijo *vibrio cholerae*, ki je pustošila na ozemlju Indije in vse preko zahodne Azije do Evrope, Amerike in vzhodno do Kitajske in Japonske. Azijska kolera je hudo nalezljiva črevesna bolezen, ki jo imenujejo tudi pasja smrt (*mort de chien*). Povzročila je več smrtnih primerov hitreje kot katera koli druga epidemična bolezen v 19. stoletju. Medicina verjame, da je kolera izključno človeška bolezen, ki se širi s toplimi fekalno onesnaženimi rečnimi vodami in hrano. Po le nekaj dneh od okužbe prične oseba bruhati, spopada se z močno diarejo in telo hira. Zaradi dehidracije, ki je posledica prej naštetih simptomov, oseba po telesu dobi tudi mišične krče. Zaradi boleznin umre 60 % okuženih, pri starejših osebah tudi do 90 % (Winkle 1997).

3.3.2 Ekonomske posledice kolere

Kolera poleg človeškega trpljenja povzroča tudi paniko, motnjo socialno-gospodarskih struktur in lahko ovira razvoj skupnosti, ki jo prizadene. Kolera je tako negativno vplivala na gospodarski razvoj marsikatere države po svetu. Družine se soočajo s težavami pri plačevanju stroškov bolnišničnih bivanj in osnovnih zdravil za lajšanje boleznin. Izgube se kažejo tudi v produktivnosti zaposlenih, še zlasti na območju podsaharske Afrike. Negativno vpliva tudi na turistični sektor in posledično na izgubo sredstev za preživetje. Kot primer lahko navedemo Peru, ki ga je leta 1991 prizadel izbruh kolere, zaradi katere sta v državi močno upadli izvoz hrane in turizem; izgubo ocenjujejo na 770 milijonov dolarjev (Globalization 101 2016).

V Aziji izvedena raziskava iz leta 2005, ki je vključevala 14 držav, je pokazala, da je bilo skupno okuženih 850.000 oseb, od tega je bilo 25.500 smrtnih primerov, gospodarska izguba v tem letu je znašala približno 20,2 milijona dolarjev (Mogasale, Mogasale in Hsiao 2020).

V Afriki izvedena raziskava je v letu 2005 zabeležila 125.018 primerov okužb, izmerjena je bila gospodarska izguba v višini 39 milijonov ameriških dolarjev. V letu 2006 so zabeležili 203.564 primerov kolere, kar je povzročilo skupno gospodarsko izgubo v višini 91,9 milijona ameriških dolarjev. V letu 2007 zabeleženih 110.837 primerov okužbe pa je povzročilo gospodarsko izgubo v višini 43,3 milijonov ameriških dolarjev (Kirigia idr. 2019).

Po zgoraj navedenih številkah bi bilo nujno treba opraviti nadaljnje raziskave, da bi ugotovili gospodarsko breme kolere na nacionalni ravni, razčlenjeno po različnih proizvodnih in socialnih sektorjih, ter stroške in učinkovitost alternativnih načinov za povečanje pokritosti prebivalstva s pitno vodo, saj je ne nazadnje ta glavni vir okužb.

3.4 Črne koze

Črne koze so akutna nalezljiva bolezen, ki jo povzroča virus varirole. Velja za eno najbolj uničujočih bolezni, ki jih pozna človeštvo, in je pred izkoreninjenjem povzročila milijone smrtnih žrtev. Veljala je za najstrašnejšo kužno bolezen, zaradi katere je umrlo do 30 % okuženih. Menijo, da obstaja že vsaj 3000 let. Svetovna zdravstvena organizacija je leta 1967 začela z okrepljenim načrtom izkoreninjenja koz. Leta 1980 je organizacija razglasila izkoreninjenje, saj je bil zadnji zaveden primer obolenja za črnimi kozami v Somaliji leta 1977. Virus je trenutno shranjen v laboratoriju, kjer izdelujejo cepivo proti bio-terorizmu in biološki vojni (WHO b. 1.c).

Značilni simptomi bolezni so se pojavili tudi komaj po tednu dni od okužbe; to so: visoka vročina, bolečine v mišicah, slabo počutje, glavoboli in bruhanje, kasneje je sledilo še nastajanje ran v ustih in izpuščaji na koži. V roku nekaj dni so se kožni izpuščaji spremenili v značilne izbokline, napolnjene s tekočino. Najhujši rezultat okužbe je seveda smrt, ki lahko nastopi po tednu ali dveh od okužbe, preživeli lahko utrpijo trajne brazgotine, ki se pojavijo na mestu mehurčka, in slepoto, ki je prizadela 5 % okuženih (Utvić 1986).

Ocenjujejo, da je za posledicami bolezni v 18. stoletju v Evropi vsako leto umrlo do 400.000 ljudi. Cepljenje proti bolezni se je pričelo na Kitajskem leta 1500, v Evropi so s to prakso začeli v drugi polovici 18. stoletja. Leta 1796 je Edward Jenner predstavil sodobno cepivo proti epidemiji koz (WHO b. 1.c).

3.4.1 Koze v Jugoslaviji

Med zadnjimi izbruhi koz je do okužbe prišlo tudi na območju Jugoslavije, in sicer leta 1972, ko so beležili primere okužb na Kosovu in Beogradu, eno okužbo so potrdili v Črni Gori. Okuženih je bilo skupaj 175 ljudi v starosti od 35 do 49 let, od tega jih je 35 umrlo (eNobz 2012).

Nevarnost je v tistem času grozila tudi Sloveniji, saj je pri nas delalo veliko sezonskih delavcev s Kosova. Zaradi tega je bilo odrejeno obvezno cepljenje. V zelo kratkem času (deset dni) so cepili več kot 1.475.000 prebivalcev Slovenije. Za nekaj tisoč ljudi, ki so bili v stiku z okuženimi, so odredili strogo karanteno. Zaprli so meje, prehod je bil možen le ob predložitvi potrdila o cepljenju. V Sloveniji so leta 1972 za preprečitev širjenja epidemije za cepljenje porabili več kot 26.400.000 dinarjev (eNobz 2012).

3.4.2 Ekonomske posledice črnih koz

Skozi leta raziskovanj so ugotovili, da je idealen pristop za zmanjšanje ekonomskih stroškov in stroškov zdravljenja ljudi izkoreninjenje bolezni. Saj so ugotovili, da je bolje vlagati denar v zaščito zdravja prebivalcev, kot da se kasneje spopadajo z epidemijami.

V nekaj več kot desetih letih so za cepljenje porabili okrog 97 milijonov dolarjev, od tega je Svetovna zdravstvena organizacija prispevala okrog 33 milijonov dolarjev. Preostanek denarja so pridobili z različnimi donacijami. Program izkoreninjenja koz je bil eden izmed najpomembnejših dogodkov v 20. stoletju. Marsikateri strokovnjaki ga uvrščajo med najpomembnejše medicinske dosežke (WHO b. 1.c).

Slika 2 prikazuje dva brata, eden je zbolel za okužbo črnih koz.

Slika 2: Črne koz

Vir: Tomšič 2018.

3.5 Španska gripa in njene ekonomske posledice

Pandemija španske gripe je v letu 1918 ohromila veliko držav. Velja za najsmrtonosnejšo gripo v zgodovino, saj je okužila približno 500 milijonov ljudi po vsem svetu in pobila do 50 milijonov žrtev. Gre za obolenje z virusom A H1N1, ki je bil med prvimi opažen v ZDA in je bil kasneje, leta 2009, odgovoren tudi za nastanek prašičje gripe (WHO 2018).

Preglednica 1: Število smrtnih primerov zaradi španske gripe

Država	Število smrtnih primerov
Indija	16,7 milijona (5 % populacije)
Iran	2.431.000 (22 % populacije)
Finska	20.000
Švedska	34.000
Japonska	390.000
Istanbul	10.000
Nova Zelandija	6.400
Združene države Amerike	550.000
Kanada	50.000
Brazilija	300.000
Velika Britanija	250.000
Francija	400.000
Španija	300.000
Rusija	450.000

Vir: WHO 2018.

Nastanek in hitrost širjenja znanstveniki pripisujejo tudi šestletni podnebni anomaliji, ki je zelo vplivala na migracijo in s tem na prenašalce bolezni. Večina izbruhov gripe je ubila zelo mlade in zelo stare ljudi. Zanimivo je, da bolezen dejansko ni nastala na območju Španije, pustila pa ji je močan lažen vtis ob nastanku imena »španska« gripa. Večina obolelih je na začetku imela tipične znake gripe, torej vneto grlo, povišano telesno temperaturo in glavobol, kasnejši izbruhi so bili krivi tudi za resnejšo bakterijsko pljučnico, ki je bila v veliki meri tudi vzrok smrti (Garret 2007).

Ekonomske posledice, ki so nastale zaradi pandemije španske gripe, so zelo slabo razjasnjene, saj so raziskovalcem zaradi pomanjkanja ekonomske statistike v obdobju izbruha virusa na voljo le zelo omejeni podatki.

Garret (2007, 19) poroča o 30 % padcu prodaje živil in do 70 % padcu prodaje pri trgovcih in v veleblagovnicah na območju Arkansasa (zvezna država v Ameriki) v letu 1918, kjer pa je prodaja medicinskih zdravil naraščala. Zaznati je bilo tudi veliko pomanjkanje delovne sile, kar vpliva na industrijsko proizvodnjo.

3.6 Tuberkuloza in njene ekonomske posledice

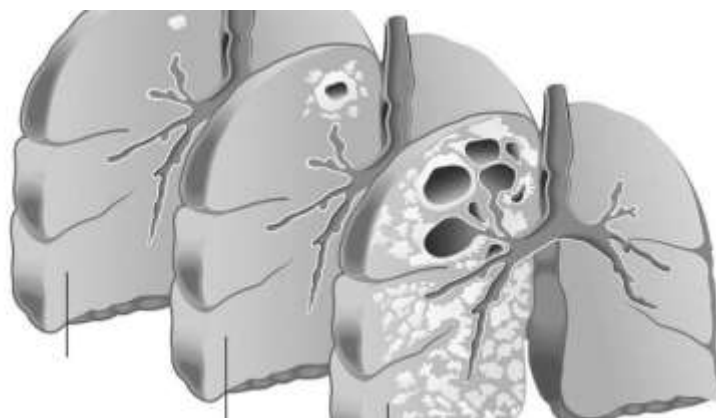
Tuberkuloza je nalezljiva bolezen, ki prizadene pljuča, spremljajo pa jo številna druga kronična obolenja, ki velikokrat vodijo v smrt. Imenujemo jo lahko tudi jetika oziroma sušica. Pojavlja se v vseh starostnih skupinah, začetki pa vodijo v davno preteklost, saj so obolenja našli tudi pri mumijah iz časa Egipta. Tuberkuloza še dandanes velja za problematično bolezen v državah s slabimi življenjskimi standardi in slabo zdravstveno oskrbo (NIJZ 2007).

Povzročitelj bolezni je bacil *mycobacterium tuberculosis*, ki se širi kapljično preko zraka, z govorjenjem, kihanjem ali kašljanjem osebe, ki je z njim okužena. Simptomi bolezni so vročina, slabost, bledost, izguba teka, prekomerna izguba telesne teže in krvavenje iz nosne votline. Bacil povzroči razpad pljučnih celic, ki jih bolnik izkašljeje. Bolezen pa lahko prizadene tudi druge človeške organe (Utvić 1986).

Znanstveniki so skozi raziskave dokazali, da je z boleznijo okužena skoraj tretjina svetovnega prebivalstva. Letno na novo zbolijo devet milijonov ljudi, umre jih med dva do tri milijone. Umrljivost je višja v državah, ki so v razvoju. Tuberkuloza torej spada med pogostejša nalezljiva obolenja. V Sloveniji primeri bolezni upadajo, zato se uvrščamo med države z nizko stopnjo obolenja (NIJZ 2007).

Za preprečitev nadaljnjega širjenja virusa in njegov nadzor je od leta 2011 na voljo tudi cepivo, ki je bilo v veliki meri namenjeno cepljenju dojenčkov, vendar ni povsem zanesljivo. Vseeno pa je to cepivo najbolj uporabljeno – z njim je bilo doslej cepljenih že več kot 90 % otrok (WHO b. 1.d).

Slika 3 prikazuje, kako tuberkuloza prizadene pljučno krilo, in sicer vse od začetka okužbe do hude stopnje obolenja.

Slika 3: Tuberkuloza

Vir: Zdravje b. 1.

Tuberkuloza vpliva na vse starostne skupine, vendar se največji vpliv na produktivnost kaže med odraslimi. Dobro je znano, da so odrasli, stari med 15 in 59 let, ekonomsko najbolj produktivni posamezniki. Tukaj govorimo o ljudeh, ki so odgovorni za preživetje in razvoj

svojih otrok. Zato na tem mestu tuberkuloza lahko ovira razvoj posameznika in njegove družine (WHO b. 1.d).

Ekonomski vplivi izhajajo iz obsega širjenja obolele populacije in dejstva, da so v državah v razvoju v veliki meri prizadeti prav gospodarsko aktivni prebivalci. Zaradi opustitve zdravljenja znatne stroške nosijo bolniki in njihove družine. Ti so pogosto višji od stroškov zdravljenja, največji posredni strošek pa je izgubljeni dohodek zaradi prebolevanja virusa. Študije so pokazale, da v povprečju obolela oseba potrebuje tri do štiri mesece, da se vrne na delovno mesto, kar nekaterim predstavlja do 30 % celotnega letnega dohodka. Zdravljenje tuberkuloze predstavlja velik dodaten strošek na posameznika v določenem gospodinjstvu, zato si ga v veliki meri ljudje tudi ne morejo privoščiti, saj jim ta predstavlja velike posredne stroške (Ministerial Conference 2000).

Leta 2004 je Svetovna banka (The World Bank 2007) izvedla raziskavo v 22 državah sveta, in sicer so sodelovale naslednje države: Afganistan, Bangladeš, Brazilija, Kolumbija, Kitajska, Kongo, Etiopija, Indija, Indonezija, Kenija, Mozambik, Mjanmar, Nigerija, Pakistan, Filipini, Ruska federacija, Južnoafriška republika, Tajska, Uganda, Tanzanija, Vietnam in Zimbabve. Gospodarsko breme tuberkuloze med leti 2006 in 2015 je za omenjene države ocenila na 3,43 milijarde USD, od tega je Kitajska predstavljala več kot tretjino celotnega bremena. Skupno število smrtnih žrtev je znašalo 1.705.612 (The World Bank 2007).

Preglednica 2: Število smrtnih žrtev in njihovo breme gospodarstva držav po svetu, ki jih je Svetovna banka uporabila za raziskavo (v milijonih USD)

Država	Število smrti	Breme gospodarstva v milijonih
Afganistan	12.645	7.06 USD
Bangladeš	85.506	97.83 USD
Brazilija	16.608	114.12 USD
Kolumbija	13.804	12.32 USD
Kitajska	229.978	1,175.63 USD
Kongo	68.506	5.83 USD
Etiopija	91.501	13.35 USD
Indija	419.773	688.91 USD
Indonezija	119.376	329.92 USD
Kenija	77.554	29.85 USD
Mozambik	39.681	9.39 USD
Mjanmar	9.798	7.17 USD
Nigerija	161.877	107.88 USD
Pakistan	71.795	110.57 USD
Filipini	43.797	131.24 USD
Ruska federacija	34.144	276.99 USD
Južnoafriška republika	54.512	154.71 USD
Tajska	15.877	103.51 USD
Uganda	42.267	8.87 USD
Tanzanija	46.605	12.54 USD
Vietnam	21.524	37.15 USD
Zimbabve	27.483	3.33 USD

Vir: The World Bank 2007.

3.7 Malaria in njene ekonomske posledice

Malaria je krvna bolezen, ki jo širijo okužene samice komarjev. V tropskih krajih velja za najpogostejšo nalezljivo bolezen, ki poleg visoke stopnje obolevnosti povzroča tudi visoko stopnjo umrljivosti. Simptomi bolezni so visoka telesna temperatura z napadi mrzlice, bolečine v sklepih, bruhanje, telesni krči in glavobol (NIJZ 2017).

Letno za boleznijo zbolijo do 500 milijonov ljudi, umre jih okrog tri milijone, večinoma so to otroci. Razširjena je med več kot 100 državami sveta. Manjše tveganje za okužbe je v višje ležečih krajih in v večjih mestih. Veliko okužb (2 % vseh okužb) je zaznati med popotniki, ki se na počitnice odpravljajo v predele Tihega oceana ter v države osrednje in zahodne Afrike (WHO b. 1.b).

Najnovejši podatki o poročanju so bili objavljeni novembra 2020. V njih je zaslediti, da je bilo v letu 2019 okuženih 229 milijonov ljudi, kar je milijon več kot leto prej. V letu 2019 je umrlo 409.000 ljudi, v letu 2018 pa 411.000 (WHO b. 1.b).

Preglednica 3: Okužbe z malarijo skozi leta

Država / leto	2017	2015	2013	2011
Afganistan	630.308	369.809	213.914	454.823
Bangladeš	32.924	44.948	25.019	102.302
Burkina Faso	7.907.562	7.770.245	8.736.057	9.320.362
Braziliya	217.928	158.963	194.191	281.346
Kolumbija	80.357	72.460	72.044	83.763
Kongo	1.039.706	1.044.034	975.903	861.145
Gana	7.805.045	7.513.657	8.552.123	9.251.148
Indija	9.590.000	12.200.000	11.210.000	17.520.000
Kenija	3.520.384	3.455.175	3.754.660	2.930.265
Malezija	85	242	2.921	3.954
Mehika	736	517	495	1.124
Republika Koreja	436	627	383	505
Saudova Arabija	117	83	34	69
Tajska	11.043	17.427	33.302	24.897
Turčija	0	0	0	0
Južnoafriška republika	22.517	1.157	8.645	9.866
Venezuela	519.109	172.036	99.809	58.086
Jemen	762.995	1.022.338	707.544	792.458
Zimbabve	1.239.430	1.081.888	863.883	718.725

Vir: WHO b. 1.b.

Človeška imunost je pomemben dejavnik zlasti pri odraslih na območjih zmernega oziroma intenzivnega prenosa. Delna imunost se razvije v letih izpostavljenosti, čeprav do sedaj nikoli ni zagotovila popolne zaščite, ampak se je le zmanjšalo tveganje ponovne okužbe, ki lahko nastopi tudi v težji obliki. Zato je tudi tako velik del umrljivosti pri otrocih in dojenčkih. WHO priporoča zaščito vsem ljudem, ki jim preži nevarnost okužbe z malarijo. Ljudje se lahko zaščitijo s komarniki, ki naj jih montirajo na okna in vrata, z insekticidi ali s škropljenjem zaprtih prostorov, kar se je do sedaj dobro obneslo. Na trgu obstaja tudi zdravilo, ki preprečuje okužbo z malarijo, vendar ga v veliki meri uporabljajo le potniki. Od leta 2000 naprej je bil opažen velik napredek pri nadzoru in zaježitvi malarije, kar pripisujejo predvsem izboljšanju dostopa do ogroženih lokacij, zlasti v podsaharski Afriki (WHO b. 1.b).

Malarijo velikokrat povezujemo z revščino, kar ponazarja tudi podatek, da so v letu 1995 države, kjer je bil porast okužb, uspele pridelati le 33 % celotnega dohodka glede na prejšnja leta. Zelo težko je tudi dokazati, kako malarija vpliva na ekonomijo, saj se bolezen pojavlja v večini primerov v zelo revnih in nerazvitih državah sveta. Zato se na tem mestu raziskovalcem vedno znova poraja vprašanje, ali bi zmanjšanje števila okužb z malarijo bistveno izboljšalo gospodarske možnosti revnih držav. Najbolj primeren način za oceno tega je proučiti gospodarsko rast pred začetkom izbruha in po določenem obdobju izbruha. V državah, kjer jim je uspelo preprečiti širjenje virusa, se je bistveno izboljšala tudi gospodarska

rast. Raziskava je pokazala, da se gospodarska rast dvigne do 1 % na letni ravni (Gallup in Sachs 2001).

Ocene raziskav Svetovne zdravstvene organizacije so pokazale, da na območju Kenije in Nigerije kmetje porabijo 5 % letnega dohodka za zdravljenje malarije, ki bi ga lahko sicer uporabili za ekonomski razvoj. Zato se prav organizacija trudi za izkoreninjenje te bolezni, saj menijo, da bi za 100 milijard USD povečali BDP v Afriki (WHO b. 1.b).

3.8 Virus HIV in njegov ekonomski vpliv

Virus HIV je sindrom pridobljene imunske pomanjkljivosti, ki je povzročitelj obolenja AIDS (acquired immune deficiency syndrome). Gre za bolezen, kjer virus napade nekatere bele krvničke, ki človeka ščitijo pred nalezljivimi boleznimi in rakavimi obolenji. To je tudi razlog, da so ljudje okuženi s tem virusom še bolj izpostavljeni katerim koli drugim obolenjem. Virus HIV je virus, ki se širi z nezaščitenimi spolnimi odnosi, transfuzijo krvi, z brizganjem igel prepovedanih drog in občasno tudi med nosečnostjo, kadar se virus z matere prenese na otroka (NIJZ 2015b).

Takoj po okužbi simptomov velikokrat ne zaznamo, ali pa se kažejo le v obliki rahle gripe. Če pa okužba napreduje z agresivnostjo in poseže po imunskem sistemu obolelega, lahko ta zboli za tuberkulozo, kriptokoknim meningitisom ali katero drugo hudo bakterijsko okužbo. Okuženi posamezniki so najbolj kužni in nevarni za prenos bolezni prav v prvih mesecih po okužbi (WHO 2020a).

V Sloveniji je bilo v letu 2019 zaznanih 25 okužb z virusom HIV, kar je deset okužb manj kot leto prej (NIJZ 2015b).

Preglednica 4: Podatki za okuženost z virusom HIV za leto 2019

Država	Amerika	Južnoafriška republika	Azija
Že okuženi	1.100.000	20.700.000	5.800.000
Nove okužbe	38.500	730.000	300.000
Smrtne žrtve	6.000	300.000	160.000
Delež odraslih v postopku zdravljenja	ni podatka	73 %	60 %
Delež otrok v postopku zdravljenja	ni podatka	58 %	65 %

Vir: UNAIDS 2021.

Načini, s katerimi se trudijo zajezi širjenje virusa, so predvsem v zagotavljanju varnih spolnih odnosov, preprečevanju zauživanja drog, uporabi sterilnih igel in testiranju na HIV ali katero drugo spolno prenosljivo bolezen. Pri otrocih za to skrbi redno uživanje proti retrovirusnih zdravil. Zdravila oziroma cepiva ni, simptomi in zdravljenje se lahko s pomočjo zdravil le upočasnijo. Ob zavrnitvi zdravljenja virusa posameznik preživi do enajst let (WHO 2020a).

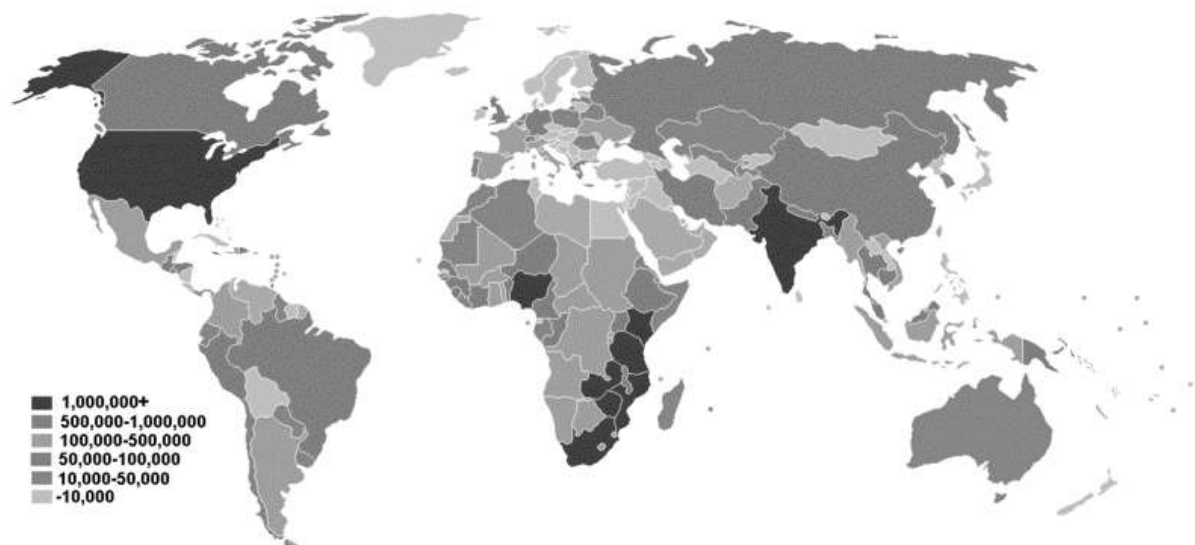
V letu 2018 je bilo zabeleženih 37,9 milijona primerov okužb z virusom HIV in 770.000 smrtnih primerov. Raziskave so pokazale, da je bilo 20,6 milijona okuženih v tem letu iz vzhodne in južne Afrike. Od nastanka virusa (leta 1981) pa do leta 2018 je bolezen povzročila več kot 32 milijonov smrtnih primerov po vsem svetu. Bolezen velja za pandemijo, ki je prisotna na velikem območju in se hitro širi (WHO 2020a).

V znak podpore v boju proti tej bolezni vsako leto 1. decembra obeležujemo svetovni dan boja proti AIDS-u, katerega simbol je rdeča pentlja.

Kot največji vpliv virusa se ta kaže v zmanjševanju obsega človeškega kapitala. Ljudje, ki živijo z virusom, ne samo, da ne bodo mogli delati, potrebovali bodo vedno več dodatne zdravstvene oskrbe. Znanstveniki napovedujejo, da lahko to privede tudi do tega, da v državah, v katerih je virus že močno razširjen, ne bo novorojenih otrok in s tem tudi delovne sile ne. Že sedaj pa se kaže pomanjkanje v izobraženem in delovno izkušenem kadru, delodajalcem so vedno bolj na razpolago mladi brez izkušenj (WHO b. 1.e).

Ker virus prizadene pretežno mlajše odrasle, v državi resno oslabi obdavčljivo prebivalstvo in zmanjšuje razpoložljiva sredstva za javne izdatke, kot sta izobraževalni sistem in zdravstvene storitve (WHO b. 1.e).

Slika 4 prikazuje razširjenost okužbe z virusom HIV po svetu v letu 2020.

Slika 4: Okuženost z virusom HIV

Vir: Wikimedia Commons 2020.

3.9 Virus SARS

Hud akuten respiratorni sindrom (SARS) je virusna bolezen dihal, ki jo povzroča koronavirus. Februarja 2003 je bil prvič ugotovljen med izbruhom, ki se je pojavil na Kitajskem in se je po hitrem širjenju pojavil še v štirih drugih državah. Gre za virus, ki je v zraku in se lahko širi

skozi majhne kapljice slin na podoben način, kot je to pri gripi ali prehladu. Virus SARS velja za prvo hudo in zlahka prenosljivo bolezen, ki se je pojavila v 21. stoletju in pokazala, kako hitro se virus lahko širi po mednarodnih letalskih potovanjih (WHO 2020c).

Virus SARS povzroča gripi podobne simptome in vključuje povišano telesno temperaturo, bolečine v sklepih in mišicah, kašelj in vnetje grla. SARS lahko sčasoma privede do kratkega dihanja in pljučnice – velikokrat do bakterijske pljučnice, kjer je potrebno tudi umetno predihavanje. Povprečna inkubacijska doba je do šest dni. Zdravila za SARS še niso razvili, obstaja pa nek prototip, ki do marca 2020 še ni bil pripravljen, zato kot najučinkovitejša pot do ozdravitve ostajata klinična izolacija in karantena posameznikov, ki so okuženi z virusom (WHO 2020c).

Obstajajo pa preventivni ukrepi, ki nam omogočajo, da se ne okužimo; ti so (NIJZ 2014):

- umivanje rok z milom,
- uporaba razkužil za roke na osnovi alkohola,
- dezinfekcija površin,
- kašljanje in kihanje v rokav,
- uporaba zaščitne maske in varnostna razdalja.

3.10 Covid-19 in njegov ekonomski vpliv

Koronavirus (SARS-CoV-2) je novonastala bolezen, ki jo povzroča virus covid-19. Prvič se je pojavila decembra 2019 na Kitajskem, natančneje v Vuhanu, in je postopoma ohromila ves svet. Marca lanskega leta je bila bolezen razglašena za globalno pandemijo. Gre za virus, ki pri posamezniku sproži gripi podobne simptome, to so slabo počutje, vročina, suh kašelj, utrujenost, bolečine, diareja, izguba okusa in vonja itd. Lahko se zgodi, da virus okužene prizadene agresivneje, kar vodi do težjega dihanja in pomanjkanja zraka, zato so nekateri bolniki prisiljeni ostati v bolnišnični oskrbi in na respiratorju. Kot za vsako bolezen tudi za covid-19 velja visok delež smrtnosti, ta se v veliki meri kaže pri starejši populaciji, osebah s pridruženimi boleznimi in sladkornimi bolniki (NIJZ 2020).

Slika 5 prikazuje pravilen način nošenja zaščitnih mask.

Slika 5: Pravilna uporaba zaščitne maske

Vir: Dugdale 2021.

Zaradi hitrega širjenja med ljudmi po celotnem svetu smo bili prisiljeni sprejeti nekatere drastične ukrepe, kot so nošenje zaščitne maske, samoizoliranje, koriščenje karantenskih odločb, šolanje in delo od doma, prepovedano je zbiranje ljudi in tudi druženje. Vsi ti ukrepi, s katerimi so vlade skušale zajezi pandemijo, so drastično vplivali tudi na poslovanje gospodarstva po vsem svetu. Podjetja so tako čez noč prenehala obratovati oziroma so zmanjšala proizvodnjo na minimum (Boot idr. 2020).

Preglednica 5: Število okuženih in umrlih na dan 30. april 2021

Območje	Število vseh okužb	Število smrti	Aktivni primeri
Svet	151.250.369	3.182.175	18.863.931
ZDA	33.044.068	589.207	6.813.287
Indija	18.762.976	208.330	3.170.228
Francija	5.592.390	104.224	989.874
Italija	4.009.208	120.544	438.709
Nemčija	3.379.387	83.338	300.849
Mehika	2.340.934	216.447	262.626
Švedska	973.604	14.048	159.846
Srbija	687.944	6.337	48.443
Slovenija	240.292	4.250	9.395
Finska	86.808	913	46.000
Malta	30.292	413	29.548
Avstralija	29.801	910	28.598

Vir: Worldometer 2020.

Covid-19 danes velja za enega izmed največjih finančnih testov. Govorimo, da je svetovni makroekonomski šok, saj je ohromil gospodarstvo. Pandemija je močno vplivala na rast svetovnega BDP-ja. Mednarodni denarni sklad (IMF) je aprila 2021 poročal, da se je svetovno gospodarstvo v letu 2020 skrčilo za 3,3 %, kar je najmočnejši upad po veliki depresiji v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Padec gospodarske proizvodnje je bil posledica ukrepov za socialno distanciranje, s katerimi so zadrževali nadaljnje širjenje virusa, kar je

privedlo do motenj v dobavni verigi in do večje zamude pri projektih. Večina držav po svetu je bila prisiljena v jemanje bistveno večjega dolga za financiranje nujnih zdravstvenih ukrepov. Mednarodni denarni sklad je državam članicam dal na voljo 250 milijard dolarjev (četrtna celotne posojilne zmogljivosti) za pomoč v boju proti virusu. (Central Banking 2021).

Kot smo že prej omenili velja pandemija za makroekonomski šok največjega razpona do zdaj. Prizadeti so številni gospodarski sektorji, gostinstvo, turizem, avtomobilska industrija in promet. Krizi se v tem primeru ni mogoče izogniti, govorimo lahko o trajni škodi na svetovni ravni. Vplivi na podjetja bodo različni, saj povpraševanja po vseh storitvah ne upadajo enako. Zavedati se moramo, da so številna svetovna podjetja odvisna od uvoza nekaterih surovin, te pa prihajajo z območja Kitajske ali katere druge zahodne države, ki jih je virus zelo prizadel. Lahko bi rekli, da pandemija covid-19 uničuje gospodarstvo za gospodarstvom (Adrian 2020).

Podjetjem iz dneva v dan narašča upad proizvodnje zaradi velike stopnje povezanosti med podjetji in logistike po svetu. V veliko sektorjih lahko govorimo o popolni ustavitvi proizvodnje. Letalske družbe recimo do leta 2020 niso beležile tako strmega padca prometa. V Združenih državah Amerike je do konca marca za nadomestilo zaprosilo 6,6 milijona delavcev. Odpuščenih je bilo več kot 60 % delavcev (Szmigiera 2021).

Ne smemo pozabiti tudi na neposredne stroške pandemije, med katere spadajo stroški testiranja, stroški sledenja okuženim, stroški hospitalizacije in intenzivne zdravstvene oskrbe, stroški zaščitne opreme ter razkužil in ne nazadnje tudi plače delavcev v zdravstvu (Shretta 2020).

4 INTERVENTNI ZAKON

Interventni zakon je skupek zakonov, ki jih je vlada sprejela z namenom ohranitve čim več delovnih mest, ki poslujejo v panogah, ki jih je razglasitev epidemije najbolj prizadela.

Posledice epidemije se močno kažejo v dejavnostih gospodarstva Slovenije, še posebej v turizmu in gostinstvu, predelovalni industriji in v trgovinah. Tukaj se bo ob drastičnem upadu prihodkov zmanjšalo tudi zaposlovanje ljudi. Prav za reševanje teh gospodarskih težav so bili sprejeti zgoraj omenjeni zakoni. Prvi interventni zakon je bil sprejet aprila 2020, in sicer Zakon o interventnih ukrepih na področju plač in prispevkov (ZIUPPP, Ur. l. RS, št. 36/20 in 49/20). Trenutno je v pripravi osmi paket pomoči v sklopu interventnega zakona.

Do 17. maja 2021 je bilo v RS sprejetih osem paketov interventne zakonodaje, in sicer:

- Zakon o interventnih ukrepih na področju plač in prispevkov (ZIUPPP),
- Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije covid-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP-A, Ur. l. RS, št. 61/20),
- Zakon o interventnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic epidemije covid-19 (ZIUOOPE, Ur. l. RS, št. 80/20),
- Zakon o interventnih ukrepih za pripravo na drugi val covid-19 (ZIUPDV, Ur. l. RS, št. 98/29 in 152 /20 ZZUOOP),
- Zakon o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic covid-19 (ZZUOOP, Ur. l. RS, št. 152/20, 175/20 – ZIUOPDVE in 82/21 – ZNB-C),
- Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije covid-19 (ZIUOPDVE, Ur. l. RS, št. 175/20, 203/20 – ZIUPOPdVE, 15/21 – ZDUOP, 51/21 – ZZVZZ-0 in 57/21 – odl. US),
- Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije covid-9 (ZIUPOPdVE, Ur. l. RS, št. 203/20, 15/21 – ZDUOP in 82/21 – ZNB-C),
- Zakon o dodatnih ukrepih za omilitev posledic covid-19 (ZDUOP, Ur. l. RS, št. 15/21).

Cilji zakonov so bili opredeljeni z ohranitvijo vsaj 50 % zaposlitev v podjetjih, ki poslujejo v manjšem obsegu, ter omilitev učinkov odrejenih karantenskih odločb zaposlenih, ki so bile v breme delodajalcu, saj se ta ni moral izogniti odsotnosti zaposlenega (MDDSZ 2021).

Preglednica 6: Prikaz situacij, ki jih predvideva obstoječa zakonodaja Republike Slovenije z vključenostjo interventnega zakona

Situacija	Plača/nadomestilo	Plačnik
Zdravi delavci, ki po dogovoru z delodajalcem preventivno ostanejo doma	100 % plača	Delodajalec
Zdravi delavci, ki jim delodajalec iz poslovnih razlogov odredi čakanje na domu	Nadomestilo v višini 80 % plače zadnjih treh mesecev	60 % delodajalec, 40 % država
Zdravi delavci, ki jim delodajalec zaradi izjemnih okoliščin odredi delo na domu ali drugo delo	100 % plača	Delodajalec
Zdravi delavci v karanteni z odločbo ministrstva za zdravje, ki svojega dela ne morejo opravljati na domu	Nadomestilo v višini 80 % plače	V celoti država
Zdravi delavci v karanteni z odločbo ministrstva za zdravje, ki delajo na domu	100 % plača	Delodajalec
Zboleli in potrjeno okuženi delavci	90 % bolniško nadomestilo prvih 90 dni, nato 100 %	Od prvega dne v breme ZZZS
Delavec, ki bo ostal doma zaradi varovanja otrok, pa svojega dela ne more opravljati na domu	Nadomestilo v višini 50 % plače	Delodajalec

VIR: Zavod RS za zaposlovanje 2020.

5 EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu bomo predstavili izbrana podjetja, s katerimi smo opravili intervjuje in tako pridobili ustrezne podatke za analizo.

5.1 Mlekarska zadruga Ptuj

Začetki mlekarstva na Ptuj segajo v trideseta leta prejšnjega stoletja, ko je zasebnik na Ptuj ustanovil sirarno. Leta 1942 je nato nemški okupator zgradil mlekarno, ki je predelovala mleko za posneto mleko, maslo in skuto z dnevno kapaciteto 15.000 litrov mleka. Zaradi pomanjkanja surovin se je leta 1961 mlekarne priključila Kmetijskemu kombinatu na Ptuj. Skozi leta delovanja so stopnjevali kapacitete odkupa mleka in kakovost izdelkov. Tako so leta 1963 odkupili 3.634.501 litrov mleka, ki so ga uporabili za izdelavo jogurta, skute, masla. V devetdesetih letih se je podjetje privatiziralo in se nato 2002 leta združilo s Pomurskimi mlekarnami (Zupanič 2012).

Mlekarska zadruga Ptuj je bila ustanovljena junija 1992. Njen začetek pripisujemo 121 ustanovnim članom, ki so bili hkrati proizvajalci mleka. Njihov namen je bil ustanoviti mlekarsko organizacijo, ki se bi primarno ukvarjala s problematiko prireje in odkupa mleka. Konec leta 1992 je zadruga štela že 2450 članov, mleko pa je odkupovala v več kot 98 zbiralnicah. Glede na to, da je Mlekarska zadruga Ptuj specializirana zadruga za mlečno proizvodnjo, ima zelo malo stranskih dejavnosti, s katerimi bi se ukvarjala. Glavna dejavnost je torej organizacija, odkup in izplačevanje mleka svojim članom. Opravlja še nadzor kakovosti mleka ter oskrbuje člane zadruge z močnimi krmili (Zupanič 2012).

Slika 6 prikazuje logotip podjetja Mlekarska zadruga Ptuj.

Slika 6: Logotip Mlekarske zadruge Ptuj

Vir: Mlekarska zadruga Ptuj 2017.

5.2 Talum, d. d.

Talum, d. d., je podjetje, ustanovljeno leta 1947, ki se ukvarja s proizvodnjo primarnega aluminija in njegovih izdelkov. Je eno izmed največjih proizvodnih podjetij v Sloveniji. Velja

za enega izmed največjih zaposlitvenih ponudnikov na svojem območju. Leta 2012 se je podjetje prestrukturiralo in registriralo kot delniška družba, ki jo sestavljajo naslednje odvisne družbe: Talum Aluminij, d. o. o., Talum Izparilniki, d. o. o., Talum Livarna, d. o. o., Talum Rondelice, d. o. o., in Talum Ulitki, d. o. o. (Talum 2017).

Iz letnega poročila smo razbrali, da je imelo podjetje 31. decembra 2019 zaposlenih 1.530 delavcev. V povprečju je bila njihova starost 42 let. Lahko se pohvalijo s kar 10,6 % deležem invalidnih oseb, kar zneso 161 zaposlenih. Skupni čisti prihodki prodaje proizvodov iz aluminija so v letu 2019 znašali 290.747.705 EUR (Talum 2017).

Slika 7 prikazuje logotip podjetja Talum, d. d.

Lahkota prihodnosti

Slika 7: Logotip podjetja Talum, d. d.

Vir: Talum 2020.

5.3 Agencija DAMN

Agencija DAMN je agencija, ki se ukvarja z video produkcijo, grafičnim oblikovanjem, oglaševanjem, fotografiranjem, animacijo in organizacijo dogodkov. Idejna zamisel se je oblikovala med štirimi prijatelji, in sicer Dominikom, Andrejem, Markom in Nejcem leta 2015. Prav začetnice njihovih imen so dodale še končen pečat k imenu podjetja (DAMN b. l.).

Pohvalijo se lahko z velikim številom izpeljanih projektov po celotni Sloveniji. V samo petih letih se jim je uspelo povezati s podjetji, s katerimi ogromno sodelujejo, to so: Hitradio center, Rock radio, Puklavec Family Wines, Toyota center Ljubljana, Mestna občina Maribor, Nogometni klub Aluminij, Energy drink B52, Štajerles trade in še mnogi drugi (DAMN b. l.).

V letu 2020 so v sodelovanju s HOPA game predstavili skupen izdelek na Kickstarterju, ki je bil širši javnosti predstavljen v oktobru. Leto 2019 se jim bo pa zagotovo vtisnilo v spomin z več kot odlično izpeljanim »Čarobnim decembrom v Mariboru«, kjer so gostili številne znane obraze Slovenije in ne nazadnje tudi sosede s Hrvaške.

Slika 8 prikazuje logotip podjetja DAMN.

Slika 8: Logotip agencije DAMN

Vir: DAMN b. l.

5.4 Analiza intervjujev z izbranimi podjetji

Vsa tri podjetja se od svojega obstoja borijo z najhujšo možno problematiko, ki se je pojavila na trgu dela – pristopi za obstoj delovanja in ohranitev proizvodnje; pristopi k temu so bili zelo različni. Boljša kot je organizacija in složnost v podjetju, lažje je upoštevati predpise, ki so jih morali uveljavljati v času trajanja epidemije.

RV1: Kako ste prilagodili vaše poslovanje ob razglasitvi epidemije?

Najbolje se je to pokazalo v podjetju Talum, kjer se proizvodnja dejansko ne sme ustavit niti za sekundo, saj je njegovo poslovanje ključno za normalno delovanje države. Zaradi tega so se tudi zelo sistematično odločali za ukrepe in nadaljnjo obratovanje podjetja. Tako kot ostali dve podjetji so se tudi v podjetju Talum odločili za minimalno število zaposlenih v proizvodnji. Zaposlenim v pisarnah so vsa podjetja uveljavila delo od doma ali čakanje. V Mlekarski zadrugi so bili prisiljeni ustaviti vzorčenje mleka na terenu. V agenciji DAMN so zaposleni delali od doma na že obstoječih projektih in uveljavili novo strategijo poslovanja, eno osebo so morali zaradi pomanjkanja dela odpustiti. Prav tako so v podjetju Talum zaradi zaprtja enega oddelka morali nekaj ljudi odpustiti, drugim pa so omogočili delo na drugem oddelku. V Mlekarski zadrugi do odpuščanja delavcev ni prišlo.

RV2: Kako ste se odzvali na ukrepe, ki jih je vzpostavila Republika Slovenija?

Nenehno ozaveščanje zaposlenih in skrb za njihovo zdravje je bila v tem času prednostna naloga vseh treh podjetij. V podjetjih Talum in v Mlekarski zadrugi na Ptujju so tako vse svoje zaposlene opremili z zaščitnimi maskami, če ni bilo mogoče vzdrževati predpisane varnostne razdalje (1,5 m do 2 m). Na vhode so namestili razkužila in na oglasne deske nalepili priporočila NIJZ. Medtem ko so v Agenciji DAMN še vedno zaposleni delali od doma, se za koriščenje ukrepov v smislu denarne pomoči niso odločili.

RV3: Kakšne posledice dejansko čutite v vašem podjetju?

O posledicah na dolgi rok seveda tukaj še ne moremo govoriti, se pa vseeno podjetja soočajo z njimi. Zaradi zaprtja meja (predvsem meja z Italijo) so se zaloge mleka v hladilnicah začele kopičiti, morali so si poiskati potencialne nove kupce, ki bi to za ta čas želeli kupiti. Ocenili so, da se je cena surovega mleka v tem času znižala za 10 %, direktor zadruga pa je glede prihodnosti malce skeptičen, saj je prodaja mlečnih izdelkov v prihodnosti zelo nejasna.

V agenciji DAMN so izgubili nekaj naročnikov in si s tem zmanjšali prihodke v drugem polletju. Po drugi strani so zaradi sprememb v poslovanju in strategiji podjetja poiskali in si pridobili nove poslovne partnerje, s katerimi so že podpisali pogodbe. V podjetju Talum so se trudili, da bi obdržali 50 % polne zmogljivosti v določenih obratih. Nekatere družbe, ki so v lasti podjetja, ta čas niso obratovale (Vital – gostinstvo in trgovina). So pa v določenih obratih odvisni od tujih dobaviteljev in kupcev, kar jim lahko na dolgi rok prinese večja tveganja. Vendar trenutno še ocenjujejo, da glede na okoliščine dokaj dobro poslujejo.

Vsa tri podjetja so na našem, ptujskem okolišu zelo uspešna in grozno je, ko pomislimo, da bi lahko preko noči prenehala poslovati in bi zaprla svoja vrata, tako kot so bila v to prisiljena mnoga podjetja. Kljub temu pa mislimo, da je vsako slabo mogoče tudi na določenem mestu za nekaj dobro, kar se je v tem primeru tudi izkazalo. Podjetja so poiskala alternativne možnosti za nadaljnji obstoj poslovanja, kar se pri nekaterih že kaže kot uspešno. Vseeno pa previdnost pri sklepanju poslov še zdaleč ni pozabljena.

6 ZAKLJUČEK

Namen zaključne naloge je bil predstaviti vse večje epidemije, ki so v sodobnem času ohromile gospodarstvo. Za to temo smo se odločili predvsem zaradi aktualnega stanja v državi in po svetu, saj nam je virus covid-19 pošteno zamajal gospodarsko krivuljo. Stanje, v katerem so se znašla podjetja v zadnjem letu, so marsikomu zaprla pot do zaposlitve ali nadaljnega obratovanja.

Ljudje, ki smo bili rojeni po drugi svetovni vojni, praktično nismo doživeli večjih pretresov v družbi, kot so na primer vojna, lakota ali katera druga hujša nalezljiva bolezen, kot sta bili kuga ali pa španska gripa. Zato mislim, da smo lahko veseli, saj je človeštvo v prejšnjih letih doživelo veliko hujše nalezljive bolezni, ki so zdesetkale prebivalstvo in sta jim lakota ter preživetje predstavljala veliko težji cilj kot epidemija danes.

Podjetja sveta so se v določeni krizi borila za svoj obstanek in za to, da ohranijo svoje kupce. Tako je tudi danes, čeprav se kritiki v veliki meri strinjajo, da hujše epidemije, kot je današnja, še ni bilo.

Epidemije pa ne vplivajo samo na poslovanje podjetij, ampak tudi na vsakega posameznika drugače. Svet se praktično ustavi, javnega življenja, na katerega smo bili navajeni, kar naenkrat več ni. Druženje in neomejeno gibanje je prepovedano, zato na tem mestu govorimo tudi o socialni krizi človeka. Tukaj nekateri skeptiki govorijo o tem, da država želi s temi prepovedmi le povečati svoj nadzor nad državljanji, spet drugi pa so zagovorniki, ki ukrepe razumno sprejmejo, saj verjamejo v njihovo učinkovitost.

Dr. Igor Pribac¹, filozof in politični analitik pravi (po Vidrih 2020): *»V fizičnem prostoru nas okužba res sili v odmik od bližnjega. A res je tudi, da je svetovni pohod virusa covid-19 najbolj združevalen dogodek, kar jih je kdaj doletelo človeštvo. Razdvaja nas z našimi bližnjimi, a nas zato združuje na planetarni ravni.«*

Z opravljenimi intervjuji v empiričnem delu smo želeli javnosti približati vpogled v dejansko stanje v izbranih podjetjih, kaj si o tem mislijo managerji in kako je virus covid-19 vplival na njihovo poslovanje. Zaključimo lahko, do so izbrana podjetja uspela obdržati svoje zaposlene in v okrnjenem delovnem postopku ohraniti nadaljnjo obratovanje v najboljši moči, hkrati pa so nekateri v tem videli tudi izziv za novo poslovno idejo.

Upoštevanje ukrepov in precepljenost ljudi je zdaj cilj vsake države sveta, saj se lahko le s tem izognemo še hujši krizi in hujšim ukrepom. Interesi za cepljenje pa so različni – veliko ljudi se ne želi cepiti, saj je trenutno to le priporočljivo in ni obvezno.

¹ Primarni vir ni naveden.

Sociologinja dr. Mateja Sedmak² ugotavlja (po Vidrih 2020): *»Zaradi načina življenja liberalnega zahodnega kapitalizma, ki stavi na individualizem, potrošništvo, kulturo užitka itd., smo bistveno manj pripravljeni na omejitve, odrekanja, samokontrolo in samodisciplino ter posledično tudi na takšne dogodke, kot je trenutna epidemija covid-19.«*

S pozitivnim pristopom in upanjem, da se bomo lahko kmalu spet približali življenju, kot smo ga vajeni, zaključujemo to nalogo. S trdim delom in upoštevanjem predpisov in ne nazadnje tudi s cepljenjem smo uspeli do sedaj rešiti že nekaj epidemij, poskusimo še to!

² Primarni vir ni naveden.

LITERATURA IN VIRI

- A. V., P. Z., STA. 2020. *Kaj je epidemija in kaj pandemija?*
<https://www.delo.si/novice/slovenija/kaj-je-epidemija-in-kaj-pandemija-288496.html>
(10. 11. 2020).
- Adrian, Tobias. 2020. *Monetary and financial stability during the coronavirus outbreak.*
<https://blogs.imf.org/2020/03/11/monetary-and-financial-stability-during-the-coronavirus-outbreak/> (15. 4. 2020).
- Bonsall, Lisa. 2020. *Pandemic or epidemic? Isolation or quarantine? Defining terms related to COVID-19.* <https://www.nursingcenter.com/ncblog/march-2020/covid-19-pandemic-definition> (10. 11. 2020).
- Boot, Arnoud, Elena Carletti, Rainer Haselmann, Hans-Helmut Kotz, Jan Pieter Krahnem, Lorian Pelizzon, Stephen Schaefer in Marti Subrahmanyam. 2020. *The coronavirus and financial stability.* <https://voxeu.org/content/coronavirus-and-financial-stability> (10. 4. 2021).
- Central Banking. 2021. *The belt and road initiative 2021 survey – the impact of covid-19 on the BRI.* <https://www.centralbanking.com/central-banks/economics/7835241/the-belt-and-road-initiative-2021-survey-the-impact-of-covid-19-on-the-bri> (14. 6. 2021).
- DAMN. B. 1. *DAMN good agency.*
https://www.youtube.com/channel/UCB_QY3YGYBDota63EtISExA?app=desktop (1. 4. 2020).
- Delivorias, Angelos in Nicole Scholz. 2020. *Economic impact of epidemics and pandemics.*
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI\(2020\)646195_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI(2020)646195_EN.pdf) (1. 4. 2020).
- Dugdale, David C. 2021. *How to wear a face mask to prevent the spread of COVID-19.*
<https://medlineplus.gov/ency/imagepages/19946.htm> (10. 11. 2020).
- eNobz – Elektronske novice s področja nalezljivih boleznih in okoljskega zdravja. 2012. *Koze (ospenice, variola vera) – pregled ob 40. obletnici zadnje epidemije v Evropi.*
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/enboz_mar_2012.pdf (28. 11. 2020).
- Gallup, John Luke in Jeffrey D. Sachs. 2001. *The economic burden of malaria.*
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK2624/> (6. 12. 2020).
- Garret, Thomas A. 2007. *Economic effect of the 1918 influenza pandemic.*
https://www.stlouisfed.org/~media/files/pdfs/community-development/research-reports/pandemic_flu_report.pdf (6. 12. 2020).
- Globalization 101. 2016. *Cholera.* <http://www.globalization101.org/cholera/> (21. 11. 2020).
- Herlihy, David. 1968. *Medieval culture and society.* London: Palgrave Macmillan.
- History. 2020. *Black death.* <https://www.history.com/topics/middle-ages/black-death> (4. 11. 2020).
- Hunt, Edwin S. in James M. Murray. 1999. *A history of business in medieval Europe.* Cambridge (UK): Cambridge University Press.
- Jedwab, Remi, Noel D. Johnson in Mark Koyama. 2020. *The economic impact of the Black Death.* <https://www2.gwu.edu/~iiep/assets/docs/papers/2020WP/JedwabIIEP2020-14.pdf> (17. 11. 2020).
- Kiple, Kenneth F. 1999. *Plague, pox & pestilence.* London: Phoenix Illustrated.

- Kirigia, Joses M., Luis G. Sambo, Alarangar Yokouide, Edoh Soumbey-Alley, Lenity K. Muthuri in Doris G. Kirigia. 2019. Economic burden of cholera in the WHO African region. *BMC International Health and Human Rights* 9 (8): 1–14.
- Kos, Marko. 1998. *Slovenija in EU*. Ljubljana: Založba FDV.
- Kovačič, Damijan. 2020. *Izbruh epidemije vpliva na gospodarsko okrevanje*. <https://www.infond.si/izbruh-epidemije-vpliva-na-gospodarsko-rast-0220> (1. 9. 2020).
- MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2020. *Interventni zakon za ohranitev delovnih mest*. <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-interventni-zakon-za-ohranitev-delovnih-mest/> (3. 4. 2020).
- MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2021. *Odpravljanje posledic epidemije*. <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/> (15. 5. 2021).
- Ministerial Conference. 2000. *The economic impact of tuberculosis*. http://www.stoptb.org/assets/documents/events/meetings/amsterdam_conference/ahlburg.pdf (27. 11. 2020).
- Mlekarska zadruga Ptuj. 2017. *Izkaznica podjetja*. <http://mz-ptuj.si/izkaznica/> (1. 9. 2020).
- Mogasale, Vittal, Vijayalaxmi V. Mogasale in Amber Hsiao. 2020. Economic burden of cholera in Asia. *Vaccine* 38 (suppl. 1): A160–A166.
- Mosbrucker, Mojmir. 2020. *Gospodarstvo*. <http://www.facka.si/gradiva/geo/gospodarstvo/index.html> (16. 7. 2020).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2007. *Tuberkuloza*. <https://www.nijz.si/sl/tuberkuloza> (1. 12. 2020).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2014. *Priporočila za izvajanje dejavnosti (covid-19)*. <https://www.nijz.si/sl/sproscanje-ukrepov-covid-19> (14. 6. 2021).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2015a. *Kuga*. <https://www.nijz.si/sl/kuga> (14. 10. 2020).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2015b. *HIV/AIDS*. <https://www.nijz.si/sl/hiv aids> (7. 12. 2020).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2017. *Malaria*. <https://www.nijz.si/sl/malaria> (4. 12. 2020).
- NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2020. *Koronavirus*. <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-2019-ncov> (5. 1. 2021).
- Prezelj, Iztok. 2007. *Teroristična dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve.
- Pribac, Igor. 2021.
- Shretta, Rima. 2020. *The economic impact of COVID-19*. <https://www.research.ox.ac.uk/Article/2020-04-07-the-economic-impact-of-covid-19> (30. 4. 2021).
- Szmigiera, Magdalena. 2021. *Impact of the coronavirus pandemic on the global economy*. <https://www.statista.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy/> (30. 4. 2021).
- Talum. 2017. *O nas*. <https://talum.si/onas.html> (16. 2. 2021).

- Talum. 2020. *Talum*. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Talum> (12. 2. 2021).
- The World Bank. 2007. *Economic benefit of tuberculosis control*. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/554871468175465282/pdf/wps4295.pdf> (27. 11. 2020).
- Tomšič, Matic. 2018. *Fotografija grozljive bolezni, ki so jo kazali nasprotnikom cepljenja*. <https://siol.net/digisvet/novice/fotografija-cepljenje-crne-koze-470811> (10. 11. 2020).
- Umek, Eva. 1958. Kuga na Štajerskem v letih 1679–1683. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 6 (2): 80–84.
- UNAIDS. 2021. *People living with HIV receiving art*. <https://aidsinfo.unaids.org/> (20. 5. 2021).
- Utvič, Vladimir. 1986. *Velike in male bolezni človeštva*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Verywell Health. 2020. *Epidemics*. <https://www.verywellhealth.com/epidemics-4800122> (6. 4. 2020).
- WHO – World Health Organization. 2018. *Pandemic influenza: an evolving challenge*. <https://www.who.int/influenza/pandemic-influenza-an-evolving-challenge/en/> (6. 12. 2020).
- WHO – World Health Organization. 2020a. *HIV/AIDS*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/hiv-aids> (9. 12. 2020).
- WHO – World Health Organization. 2020b. *About WHO*. <https://www.who.int/> (2. 4. 2020).
- WHO – World Health Organization. 2020c. *Severe acute respiratory syndrome (SARS)*. https://www.who.int/health-topics/severe-acute-respiratory-syndrome#tab=tab_1 (5. 1. 2021).
- WHO – World Health Organization. B. 1.a. *Cholera*. https://www.who.int/health-topics/cholera#tab=tab_1 (1. 12. 2020).
- WHO – World Health Organization. B. 1.b. *Malaria*. https://www.who.int/health-topics/malaria#tab=tab_1 (4. 12. 2020).
- WHO – World Health Organization. B. 1.c. *Smallpox*. https://www.who.int/health-topics/smallpox#tab=tab_1 (28. 11. 2020).
- WHO – World Health Organization. B. 1.d. *Tuberculosis*. https://www.who.int/health-topics/tuberculosis#tab=tab_1 (1. 12. 2020).
- WHO – World Health Organization. B. 1.e. *HIV/AIDS*. https://www.who.int/health-topics/hiv-aids/#tab=tab_1 (10. 12. 2020).
- Vidrih, Petra. 2020. *To malo 'napol bitje' nas bo spremenilo*. <https://www.primorske.si/2020/03/26/to-malo-napol-bitje-nas-bo-spremenilo> (10. 8. 2020).
- Wikimedia Commons. 2020. *People living with HIV AIDS world map.PNG*. https://commons.wikimedia.org/wiki/file:people_living_with_hiv_aids_world_map.png (10. 11. 2020).
- Winkle, Stefan. 1997. *Kulturgeschichte der Seuchen*. Köln: Komet.
- Worldometer. 2020. *Coronavirus update*. <https://www.worldometers.info/> (6. 4. 2020).
- Zakon o dodatnih ukrepih za omilitev posledic covid-19 (ZDUOP). *Uradni list RS*, št. 15/21.

- Zakon o interventnih ukrepih na področju plač in prispevkov (ZIUPPP). *Uradni list RS*, št. 36/20 in 49/20),
- Zakon o interventnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic epidemije covid-19 (ZIUOOPE). *Uradni list RS*, št. 80/20),
- Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije covid-19 (ZIUOPDVE). *Uradni list RS*, št. 175/20, 203/20 – ZIUPOPDVE, 15/21 – ZDUOP, 51/21 – ZZVZZ-0 in 57/21 – odl. US),
- Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije covid-9 (ZIUPOPDVE). *Uradni list RS*, št. 203/20, 15/21 – ZDUOP in 82/21 – ZNB-C),
- Zakon o interventnih ukrepih za pripravo na drugi val covid-19 (ZIUPDV). *Uradni list RS*, št. 98/29 in 152 /20 ZZUOOP),
- Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije covid-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP-A). *Uradni list RS*, št. 61/20),
- Zakon o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic covid-19 (ZZUOOP). *Uradni list RS*, št. 152/20, 175/20 – ZIUOPDVE in 82/21 – ZNB-C),
- Zavod RS za zaposlovanje. 2020. *Interventni ukrep za ohranitev delovnih mest po nujnem postopku*. <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/interventni-ukrep-za-ohranitev-delovnih-mest> (10. 11. 2020).
- Zdravje. B. I. *Tuberkuloza: nevarna bolezen za vse čase*. <https://www.zdravje.si/tuberkuloza> (10. 11. 2020).
- Zgodovina.si. 2016. *Črna smrt*. <http://zgodovina.si/crna-smrt/> (4. 4. 2020).
- Zupanič Slavec, Zvonka. 2009. *Tuberkuloza, kuga 19. in 20. stoletja na Slovenskem: na primeru sanatorija Golnik 1921–1998*. Ljubljana: Inštitut za zgodovino medicine Medicinske fakultete: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije; Golnik: Bolnišnica.
- Zupanič, Branko. 2012. *Mleko, kruh naš vsakdanji*. Ptuj: Mlekarska zadruga Ptuj.

PRILOGE

- Priloga 1 Zapis pogovora z direktorjem Mlekarske zadruga Ptuj
- Priloga 2 Zapis pogovora s članom uprave za finance podjetja Talum, d. d.
- Priloga 3 Zapis pogovora s prokuristom agencije DAMN

INTERVJU Z DIREKTORJEM MLEKARSKE ZADRUGE PTUJ

Na vprašanja odgovarja direktor podjetja Janko Petrovič.

RV1: Kako ste prilagodili vaše poslovanje ob razglasitvi epidemije?

Uvedlo smo delno delo od doma. Omejili smo število zaposlenih ki delajo na sedežu podjetja. Začasno smo ukinili vzorčenje mleka po terenu in ustrezno prilagodili obračunavanje kvalitete.

RV2: Kako ste se odzvali na ukrepe, ki jih je vzpostavila Republika Slovenija?

Vse skupinske zbiralnice mleka in zaposlene smo opremili z zaščitnimi maskami in nabavili zadostne količine razkužil. Vzpostavili zahtevo po spoštovanju vseh ukrepov, predpisanih iz strani NIJZ, ki se nanašajo na obvezni razmik, nošenje maske, razkuževanje rok itd.

RV3: Kakšne posledice dejansko čutite v vašem poslovanju?

Primarna posledica je padec cen surovega mleka v višini cca. 10 %, ki je posledica povečane ponudbe na trgu in zmanjšanja povpraševanja.

Posledica je tudi izguba določenih kupcev in dogovorov o prodaji surovega mleka.

Zaradi vseh ukrepov omejevanja v Sloveniji in Evropi je zelo nejasna prihodnost v prodaji končnih mlečnih produktov, kar posledično vpliva na situacijo na trgu z surovim mlekom.

INTERVJU S ČLANOM UPRAVE ZA FINANCE PODJETJA TALUM, D. D.

RV1: Kako ste prilagodili vaše poslovanje ob razglasitvi epidemije?

Talum sodi med gospodarske družbe, ki so ključnega pomena za delovanje države (s pogodbo smo vključeni v zagotavljanje systemske rezerve na prenosnem elektroenergetskem omrežju), zato moramo svojo dejavnost organizirati tako, da poteka nemoteno. Pri tem nam je skrb za zdravje in varnost zaposlenih ključna. V teh prizadevanjih upoštevamo priporočila pristojnih državnih institucij za organizacijo dela, da bi na nacionalni ravni prispevali k zmanjšanju hitrosti širjenja koronavirusa in v največji možni meri omogočili samoizolacijo tistim zaposlenim, katerih delo to omogoča.

Število zaposlenih, ki opravljajo delo, je tako od 16. marca 2020 zmanjšano na minimum, ki še zagotavlja in ohranja varno delo ter nujni nemoten delovni proces, ki je vezan zgolj na zagotavljanje nemotenega obsega proizvodnje, dobav v oskrbovalni verigi ter odpre kupcem. Vse ostale aktivnosti se izvajajo zgolj v minimalnem obsegu, da se vzdržuje raven proizvodnje (proizvodnja primarnega aluminija v elektrolizi poteka 24/7, 365 dni v letu).

V družbi Talum smo zaradi sprememb na trgu in v panogi ter glede na mehanizme za razbremenitev gospodarstva ukrepali po naslednjih prioritetah:

- skrb za zdravje zaposlenih,
- skrb za zagotavljanje varnega delovnega okolja in nemotenega obsega proizvodnega procesa,
- skrb za izpolnjevanje pričakovanj kupcev,
- skrb za likvidnost družbe,
- skrb za finančno stabilnost,
- odločitve za izvedbo aktivnosti v Q2, Q3 in Q4 2020.

Ključni cilj aktivnosti v trenutnih novih okoliščinah: v letu 2020 zagotoviti likvidnost družbe ob zagotavljanju varnega delovnega okolja za nemoten potek proizvodnje.

Delovna skupina, katero delo koordinira skrbnik sistema varnostni in zdravja pri delu pod vodstvom predsednika uprave Talum, d. d., od začetka marca dnevno (od 18. marca po video konferenci, pred tem na sestankih ob upoštevanju vseh samozaščitnih ukrepov) spremlja priporočila pristojnih institucij in pripravljala dodatne ukrepe za zmanjševanje možnosti okužbe s koronavirusom znotraj tovarne.

Uprava družbe Talum dnevno uskladi ključna izhodišča in glede na spremembe na trgu in v panogi določi ključne prioritete ter izbere strateške scenarije poslovanja.

Za komunikacijo z zaposlenimi od začetka uporabljamo vse interne komunikacijske kanale:

- intranet,
- info ekrani v jedilnici,

Priloga 2

- plakati,
- obveščanje po elektronski pošti,
- Aluminijske novice – izredne izdaje dvakrat tedensko,
- talne označbe,
- dodatne obvestilne table v tovarni.

Komunikacija z razširjenim poslovnim odborom, Svetom delavcev in Svetom zaposlenih, Sindikatom SKEI Talum dnevno poteka po e-pošti – krizna delovna skupina dnevno pošilja nove ukrepe za zagotavljanje zdravega in varnega dela, zaježitev epidemije ter predvsem zagotavljanje neprekinjenega procesa kritične proizvodnje in delovnih mest.

V drugi polovici aprila smo dodatno pripravili pregled ključnih informacij, ukrepov in navodila za delo, ki jih pri svojem delu dosledno upoštevamo vsi sodelavci Skupine Talum in so nam posredovana po vseh internih kanalih (plakati, intranet, obvestilne table, Aluminijske novice, pisna in ustna navodila direktorjev, vodij in drugih odgovornih oseb ...). Dokument je v pomoč predvsem direktorjem in vodjem pri ustreznem informiranju sodelavcev, ki so vpoklicani nazaj na delo.

V skladu s pravilnikom o varnostnih znakih smo izdelali in namestili opozorilne znake za obvezno uporabo zaščitne maske in obvezno varnostno razdaljo.

S postopnim sproščanjem ukrepov zaradi ugodne epidemiološke slike v Sloveniji in posledično preklicu epidemije smo tudi v Skupini Talum začeli postopoma sproščati ukrepe, ki smo jih sprejeli za zagotavljanje varnosti in zdravja sodelavcev ter neprekinjenega proizvodnega procesa. Za lažjo organizacijo dela in obveščanje sodelavcev (še posebej tistih, ki so se po daljšem času vrnili na delo) smo pripravili pregled ključnih informacij, ukrepov in navodil za delo v razmerah postopnega sproščanja ukrepov.

Postopno sproščanje ukrepov smo pospremili z novo komunikacijsko kampanjo »Talumovci smo odgovorni do sebe in drugih« v kateri sodelavce pozivamo, da dosledno ravnajo v skladu s priporočenimi preventivnimi zaščitnimi ukrepi. Pregledali smo obstoječa obvestila po tovarni in podali navodila za osvežitev vsebin v skladu z novimi razmerami. Osebni izkušnji sodelavcev, ki sta zbolela za covid-19, smo predstavili interni javnosti.

Posebno pozornost smo namenili obveščanju sodelavcev o organizaciji našega dela po 01.06.2020 zaradi izredno zahtevnih razmer na trgu, ki se še po treh mesecih zdravstvene krize praktično dnevno spreminjajo.

Zaradi poslabšanja epidemiološke slike v Sloveniji smo v drugi polovici junija sledili ukrepom države in ponovno začeli zaostrovati samozaščitne in preventivne ukrepe znotraj tovarne. Med drugim smo ponovno uvedli obveznost uporabe zaščitnih mask, kjer ni mogoče vzdrževati varnostne razdalje. V novi komunikacijski kampanji smo povzeli samozaščitne in

preventivne ukrepe za preprečevanje okužbe s koronavirusom, ki jo je v začetku julija predstavila Vlada RS. V prvi polovici avgusta je sledila nova komunikacijska kampanja »Ohranimo varno in zdravo delovno okolje«, kjer smo sodelavce opozorili na pomen ohranitve zdravega delovnega okolja za ohranitev delovnih mest. Posebno pozornost smo v poletnih mesecih namenili tudi obveščanju sodelavcev o prehajanju državne meje brez karantene in dolžnostih obveščanja delodajalca o odrejeni karanteni.

Komunikacija z mediji poteka redno. Največji odziv smo zabeležili 16.3., ko smo prejeli vprašanja o razmerah v skupini vključno s potrditvijo prvih primerov okuženih sodelavcev od medijev: STA, Večer, Štajerski tednik, RA Slovenija, RA Ptuj, RTV Slovenija – Regionalni RTV center Maribor, spodnjepodravje.si, Ptujinfo.com, 24ur.com (17.3.). V dneh po tem se je zanimanje medijev nekoliko umirilo. Vprašanja o razmerah v skupini, dodatnih ukrepih, ki jih sprejemamo za zagotavljanje zdravja in varnosti zaposlenih, ter poslovni vidik krize, naslavlja regionalni mediji in dopisništva (Večer, Štajerski tednik, RA Slovenija, RA Ptuj).

V ospredju medijskih poročanj so v maju bile gospodarske posledice epidemije koronavirusa in ocenjevanje dolžine krize. Posebna pozornost je bila namenjena vplivu na število zaposlenih v podjetjih. Pozornost predstavnikov medijev se je v poletnih mesecih še dodatno usmerila v ocenjevanje razmer v podjetju, vplivu ukrepov države na ohranitev delovnih mest ter stanju zaposlenosti v skupini.

RV2: Kako ste se odzvali na ukrepe, ki jih je vzpostavila Republika Slovenija?

Poslužujemo se vseh ukrepov, ki jih bo omogočila država z namenom omilitve posledic korona virusa.

Za ustrezno likvidnost, solventnost in ohranitev obratnega kapitala smo poskrbeli z naslednjimi ukrepi:

- dodatna omejitev investicij; vse investicije, ki niso nujno potrebne za ohranitev redne proizvodnje, se ne začnejo oziroma se ustavijo. Hkrati bomo ponovno proučili vse razvojne projekte z vidika njihove realizacije.
- obvladovanje obratnih sredstev:
 - aktivno upravljanje terjatev v skladu s politiko za obvladovanje terjatev,
 - podaljšanje plačilnih rokov do dobaviteljev, predvsem do tistih, ki so v pretežni državni lasti,
 - optimiranje oziroma znižanje nestrategičnih zalog,
 - znižanje stroškov materiala in storitev.
- z odprodajo poslovno nepotrebne premoženja (v kolikor bo potrebno).

Zagotavljanju likvidnosti posvečamo veliko pozornost in vztrajamo pri vseh zastavljenih ukrepih. V skladu z Zakonom o interventnem ukrepu odloga plačila obveznosti

Priloga 2

kreditodajalcem smo že v marcu 2020 na vse banke – ponudnice kreditov, naslovili vloge za odlog plačila anuitet ter preoblikovanje bančnih zavez.

V obdobju marec–julij je bilo iz naslova prejetih subvencij zaradi izvajanja ukrepa začasno čakanja na delo 2,8 mio EUR prihodkov. V mesecu juniju so bili ukrepi že finančno šibkejši, saj smo prejeli zgolj za okvirno 30 % sredstev kot v preteklem mesecu. V mesecu juliju in avgustu smo še koristili ukrepe Začasno čakanje na delo (ZČD) in Skrajšan delovni čas (SDČ), pri čemer je bilo v obeh ukrepih približno 400 sodelavcev, v mesecu juliju 2/3 v ukrepu ZČD in 1/3 v SDČ in v mesecu avgustu obratno. V mesecu septembru bomo glede na finančno šibkost ukrepov in povečana naročila izvajanje ukrepov minimizirali v proizvodnih PE, v storitvenih PE in službah pa jih bomo selektivno še koristili.

RV3: Kakšne posledice dejansko čutite v vašem poslovanju?

- Primarna proizvodnja aluminija v elektrolizi : Proizvodnja v elektrolizi poteka na nivoju 50 % polne zmogljivosti. V mesecu juliju in avgustu smo pri sodelavcih selektivno koristili ukrepa ZČD in SDČ.
- Proizvodnjo livarskih zlitin in drogov smo s 30. junijem 2020 zaustavili. Sodelavcem, ki se jim je zaradi izpada proizvodnje livarskih zlitin znižala ali prekinila potreba po delu, smo prezaposlili na druge programe (drogovi in rondelice), nekaterih pogodb za določen čas nismo podaljšali. V juliju in avgustu smo koristili prioriteto še ukrep ZČD, v septembru pa koriščenje ukrepov na tem programu več ni predvideno.
- Proizvodnja rondelic – Pričakujemo nekoliko nižji obseg prodaje od planiranega. Po potrebi in glede na obseg naročil bomo koristili ukrepe SDČ in ZČD.
- Proizvodnja ulitkov – nivo 70 % glede na čas kot pred vstopom v nove okoliščine covid-19, prestavitve dobav so vezane na kupce v avtomobilski industriji, pričakuje se ponovna povrnitev na 100 % v maju 2021. Za mesec september je v planu naročil že predvidena 90 % realizacija plana. Zaradi povečanega obsega naročil in proizvodnje ukrepov predvidoma ne bomo več koristili.
- Proizvodnja izparilnikov – Obseg naročil v poletnih mesecih je tradicionalno šibkejši, za september pa že načrtujemo 90 % realizacijo plana. Ukrepe koristimo selektivno.
- Storitvene poslovne enote in službe – glavnina sodelavcev v ukrepu začasnega čakanja na delo; storitve omejene zgolj na nujno potrebne za zagotavljanje nemotenega obsega proizvodnega procesa. Aktivnosti prilagajamo procesu proizvodnje, v juliju in avgustu 2020 je bila glavnina sodelavcev še vedno v ukrepih ZČD in SDČ. V septembru bomo ukrepe selektivno še naprej koristili tam, kjer aktivnosti niso pogojene s povečanim obsegom proizvodnje.

Ocenjujemo, da je glede na okoliščin povpraševanje še dokaj dobro, pričakovane so kratkotrajnejše oscilacije. Upad obsega povpraševanja zaenkrat še ne predstavlja večjega tveganja. Ocenjujemo, da smo do sedaj, s sprejetimi ukrepi za zagotavljanje samozaščite in varnega delovnega okolja, dokaj dobro obvladali zagotavljanje potrebnega števila sodelavcev

za zagotavljanje proizvodnje. V tem trenutku zniževanje števila sodelavcev zaradi obolelosti ali bolniških še ne predstavlja večjega tveganja, vztrajajmo s preventivnimi ukrepi na področju samozaščitnega delovanja in zagotavljanja varnega delovnega okolja.

Stanje na borzi, surovinskem trgu in v panogi:

- Povprečna mesečna borzna cena aluminija na LME v mesecu juliju se je po skokovitem padcu okrepila in je prišla na nivo pred corona krizo. Premije za posamezne skupine izdelkov za 3. kvartal leta so nižje kot so bile dosežene v 1. kvartalu za 15 %. Tudi dosežene premije za 3. kvartal so zaradi šibkega povpraševanja nižje kot so bile v 2. kvartalu. Rezultat obojega so torej nižji prihodki.
- Cene osnovnih surovin so v upadu (glinica, koks, katranska smola), kar pozitivno vpliva na likvidnost in poslovni izid. Cene energentov so se stabilizirale in minimalno dnevno nihajo.
- Napovedi za drugo polovico leta so za panogo dokaj konzervativne. To nas usmerja v kratkoročno previdnost, znižan obseg proizvodnje, optimizacijo stroškov in prioritarno v zagotavljanje likvidnosti.

INTERVJU S PROKURISTOM AGENCIJE DAMN

Na vprašanja odgovarja prokurist podjetja Andrej Lončarič.

RV1: Kako ste prilagodili vaše poslovanje ob razglasitvi epidemije?

Poslovanje v Agenciji DAMN smo ob razglasitvi epidemije v celoti prilagodili na delo od doma, saj se ukvarjamo z digitalnimi rešitvami za kar je bilo delo od doma edina logična rešitev. Ves čas trajanja epidemije je celoten kader od doma delal na obstoječih projektih. Vodstveni del podjetja je ob razglasitvi epidemije prilagodil poslovanje in določil nove usmeritve, strategijo podjetja. Zaradi epidemije je sledil do 70% upad rednih naročil za minimalno obdobje 3 mesecev, katerega je poslovodstvo podjetja za zaposlene pokrilo s finančnimi rezervami in dodatnim zadolževanjem pri banki. Po mesecu trajanja epidemije smo bili primorani zmanjšati število zaposlenih za eno osebo, ostali zaposleni finančnih posledic niso občutili, tako da smo delovna mesta ohranili. V času razglasitve epidemije smo prestrukturirali določene segmente in delovne procese ter jih optimizirali. Zaradi majhnosti podjetja smo bili v času razglasitve epidemije dovolj prilagodljivi, da smo kljub celotnemu zaprtju države, upada poslovanja za 70% pridobili določene projekte s katerimi smo lahko poslovanje finančno prilagodili razmeram na trgu ter obdržali delovna mesta.

RV2: Kako ste se odzvali na ukrepe, ki jih je vzpostavila Republika Slovenija?

Po posvetovanju z računovodsko in pravno službo se v Agenciji DAMN nismo odločili za nobeno koriščenje ukrepov, ki so bili predlagani s strani države, saj bi glede na poslovanje iz preteklega leta bili primorani sredstva v celoti vračati.

RV3: Kakšne posledice dejansko čutite v vašem poslovanju?

Zaradi epidemije je Agencija DAMN izgubila nekaj naročnikov in s tem zmanjšala finančne prihodke v drugem polletju poslovnega leta. Zaradi razmer ob razglasitvi epidemije se podjetja redkeje odločajo za investicije v marketinške in produkcijske storitve, kljub temu pa smo v Agenciji DAMN uspeli stabilizirati poslovanje do te mere, da niso ogrožena delovna mesta in da je poslovanje trenutno stabilno. Zaradi epidemije je prihajalo do številnih zamud pri plačilu zapadlih obveznosti, ki pa so se pred časom stabilizirale.

V času med epidemijama smo v Agenciji DAMN pridobili nekaj novih partnerjev s katerimi smo vzpostavili dolgoročno poslovno sodelovanje. S temi partnerji želimo dodatno stabilizirati podjetje ob tem pa iščemo tudi pot do možnosti novih zaposlitev v Agenciji DAMN. Ne glede na situacijo se trudimo ostati pozitivni, se vsaki stranki maksimalno posvetiti, ter s tem nadgraditi obstoječe poslovne odnose.